

Lise Wollan Porsanger

Profesjonalisering av friluftsliv

En studie av statuser og maktforhold
blant turledere

Masteroppgave i idrettsvitenskap

Trondheim, våren 2011

Forord

Oppgaven er ferdig! Til stor lettelse for meg selv og sikkert en del andre, setter jeg her ved sluttstrek. Det har vært en krevende prosess som jeg har lært masse av, men på bekostning av en rekke andre viktige ting som for eksempel friluftsliv. Nå skal jeg ut på tur!

Jeg vil først og fremst takke min veileder Jorid Hovden, for meget tålmodig og grundig veiledning. Du har gitt meg rom til å arbeide selvstendig, og gitt meg detaljerte tilbakemeldinger når det har vært nødvendig. En stor takk til deg.

Per Gustav – takk for at du har holdt ut med meg. Jeg vet dette har vært en prosess over to år, hvor studiene har vært førsteprioritet.

Jeg vil også takke alle mine informanter som stilte velvillig opp. Uten dere hadde ikke denne oppgaven vært mulig.

Til slutt vil jeg si at jeg er heldig som har så mange gode venner som har stilt opp for å lese korrektur i siste del av prosessen. Den jobben dere har gjort har vært til stor hjelp.

Lise Wollan Porsanger

Molde, mai 2011

Sammendrag

I denne oppgaven har jeg studert profesjonalisering av friluftsliv. Målet for oppgaven var å få innsikt i hvilken status formell kompetanse tillegges i profesjonaliseringsprosessen, hvilke konsekvenser denne statusen har for aktørene, og hvordan profesjonaliseringsprosessen påvirker maktforholdene i feltet. I denne sammenheng var det turlederens situasjon og deres erfaringer, oppfatninger og tanker som var utgangspunktet for oppgaven. Som metode for å skaffe datamateriale til oppgaven er det brukt halvstrukturerte intervju.

Utviklingen av en rekke nye aktiviteter i friluftsliv og manglende kompetanse i disse, har ført til etablering av et marked, der profesjonelle turledere selger forbrukertjenester i friluftsliv. For å få tilgang til markedet, må turlederne ha ekspertkompetanse. Studiene viser at akademiske utdanninger først og fremst blir sett på som inngangsbilletter til yrket, mens uformell erfaring med friluftsliv, i hovedsak kvalifiserer for yrkespraksisen. Mine data viser at det finnes unntak, og det gjelder sertifiseringer etter ulike praktiske kompetansestiger. Her har utdanningen både en sertifiserende, og en kvalifiserende funksjon.

I privat næringsssammenheng har alle som vil, rett til å selge turledertjenester. Studiene viser at denne retten er under stadige forhandlinger mellom aktørene. Konsekvensene av profesjonaliseringsprosessen ser likevel ut til å være størst for de ufaglærte turlederne. De er i ferd med å miste muligheten til å selge turledertjenester og få ansvar for organiserte turer, i regi av forbundene på feltet. Det blir blant annet uttrykt et ønske om å få profesjonsbeskyttelse av turlederyrket.

Mine data viser at de som tar utdanning og de som utvikler utdanninger i friluftsliv, har makt i feltet. Det er likevel slik at de som velger å utdanne seg, er underlagt en dominant gruppes makt. Praktiske sertifikater har høy status for turlederne. De som tilbyr tjenester som for eksempel padling og klatring, kan sies å ha mer makt i feltet enn de som for eksempel tilbyr tradisjonell turgåing. Studiene antyder at menns måter å opptre på har en spesiell status for turlederne. Kvinnene håndterer dette ved å tilpasse seg den maskuline turlederrollen.

Enkelte felt er i en situasjon der det kjempes om å monopolisere deler av markedet. Dette gjelder i hovedsak fjellsport. Det ser bare ut til å være et tidsspørsmål før dette blir en realitet.

Innholdsfortegnelse

Forord	i
Sammendrag	ii
Innledning	1
1.1 Bakgrunn	1
1.2 Problemstilling og avgrensning	3
1.3 Oppgavens struktur	4
2 Modernitet og friluftsliv – utviklingstrekk og kjennetegn	5
2.1 Modernitetens kjennetegn	5
2.1.1 Senmodernitet	5
2.2 Moderniteten i møte med norske friluftslivstradisjoner	6
2.2.1 Moderne rasjonaliseringslogikker - institusjonalisering av friluftsliv	7
2.2.2 Moderne differensieringssystemer - spesialisering i friluftsliv	8
2.2.3 Moderne kunnskapsregimer - friluftsliv som eget kompetansefelt	8
2.2.4 Moderne yrkesstrukturer - profesjonalisering av friluftsliv	9
2.2.5 Moderne markedsføring - kommersialisering av friluftsliv	10
2.2.6 Moderne risikoberegninger - regulering av friluftsliv	11
2.2.7 Moderne konfliktlinjer – formelle kompetansestandarder i friluftsliv	13
3 Profesjonalisering og makt – teoretiske perspektiver	15
3.1 Profesjonaliseringsprosesser - kjennetegn og strategier	15
3.1.1 Kompetansebasen som grunnlag for en profesjonell ekspertgruppe	16
3.1.2 Standardisering av kompetanse – en strategi i profesjonaliseringsprosesser	17
3.1.3 Monopolisering som maktuttrykk	18
3.2 Pierre Bourdieus teori om makt og dominans	20
3.2.1 Habitus - praksisformer i feltet	21
3.2.2 Kapital - maktformer i feltet	22
3.2.3 Feltet – en profesjonaliserings- og mikromaktarena	24
4 Metodisk fremgangsmåte	26
4.1 Valg av orientering og metode	26
4.1.1 Vitenskapsteoretisk ramme for oppgaven	26
4.1.2 Kvalitativ forskning og intervju som metode	27
4.2 Tilgang til feltet	28
4.3 Strategisk utvalg av informanter	28
4.3.1 Informantene	29
4.4 Konstruksjon av intervjuguide	30
4.4.1 Refleksiv objektivitet - forskeren som verktøy	31
4.5 Gjennomføring av datainnsamling	32

4.6	Analyse av datamateriale	33
4.6.1	Transkribering	33
4.6.2	Dialogorientert analyse	33
4.7	Etiske betraktninger	34
4.7.1	Informert samtykke og tilbakeføring	34
4.7.2	Maktasymmetri i forholdet mellom intervjuer og informant	35
4.7.3	Konfidensialitet	35
4.7.4	Status og rolleforventninger	36
5	Analyse	38
5.1	Formell kompetanse som statusmarkør i friluftsliv	38
5.1.1	Uformell erfaring og systemtillit i friluftsliv	44
5.1.2	Spesialisert eller akademisk kompetansebase for turledere	44
5.1.3	Ny standard for feltet	46
5.2	Profesjonaliseringsprosessens dørlukkere- og åpner	48
5.3	Maktfeltets profesjonaliseringsstrategier	52
5.3.1	Doxa som formaliseringslogikk	52
5.3.2	Risiko som grunnlag for doxa	54
5.3.3	Formell praktisk kompetanse som symbolsk kapital	57
5.3.4	Profesjonalisering som distinksjonspraksis	59
5.3.5	Feltspesifikk kapital og kjønnnet profesjonalisering	59
5.3.6	Feltkamp på fjellet	62
6	Konklusjon	67
6.1	Kompetanshierarkier i friluftsliv	67
6.1.1	Profesjonalisering - en eksklusjons- og inklusjonsprosess i friluftsliv	68
6.2	Profesjonaliseringsprosesser som arena for maktkamper	68
6.3	Profesjonalisering av friluftsliv – veien videre	70
7	Referanseliste	71
	Vedlegg 1	79
	Intervjuguide	79
	Vedlegg 2	80
	Minnesarbeid	80

Innledning

1.1 Bakgrunn

Som friluftslivsstudent undret jeg meg ofte over de ulike metodene som veilederne våre benyttet seg av. Det kom tydelig frem at det hersket uenigheter om hvorvidt vi burde ha sertifikater og formelle kompetansebevis på våre ferdigheter, eller om praksiserfaring og lokalkunnskap var tilstrekkelig for å kunne arbeide som veiledere i friluftsliv. Som studenter ble vi ofte plassert på den gylne middelvei, vi fikk opplæringen og akademiske vitnemål, men aldri sertifikatene. Slike konflikter knyttet til kompetanse, er i dag høyst levende blant ulike organisasjoner og yrkesutøvere i friluftsliv. Spørsmålene om hvilken kompetanse som skal til for å kunne arbeide som fører, turlleder og instruktør i friluftsliv, har vist seg å være preget av både historiske og tidsaktuelle forhold.

På 1800-tallet utviklet friluftsliv seg som en fritidsarena, med tradisjoner for læring og praksiser på feltet. I likhet med tradisjonell naturbruk¹ var kompetanse innen friluftsliv sterkt knyttet til nærområdet og lokale forhold. Generasjonene kunne derfor videreformidle sine ferdigheter og kunnskaper til neste generasjon (Breivik 1978). Den raske fremveksten av det moderne samfunnet har hatt stor betydning for hvordan vi kjenner friluftslivsfeltet i dag. Tradisjonelle strukturer for opplæring og overføring av ferdigheter er endret. Blant annet har det vært en oppblomstring av utdanninger på høyere nivå, med vekt på formelle kvalifikasjoner. Stadig flere har fått friluftsliv som yrke, og noen har også hatt anledning til å utvikle yrkesutdanninger innen friluftsliv.

Risiko og sikkerhet har blitt helt sentrale tema i utviklingen av det moderne samfunnet (Giddens 1991; Beck 1992). I det tradisjonelle norske friluftslivet har sikkerheten blitt ivaretatt gjennom kjentmannskulturen og "tur etter evne" prinsippet. I dag har globalisering og nye markedstrender likevel gitt grunnlag for å bruke friluftsliv som en "adventure" arena, der risikofylte forbrukertjenester i friluftsliv selges og tilrettelegges av profesjonelle yrkesutøvere på markedet² (Tordsson 2008).

¹ "Det enkle friluftslivet" er også sett på som bygdas friluftsliv. Se Breivik (1978) for videre utredning.

² Adventure begrepet er et relativt nytt her i Norge. Det beskriver ofte opplevelser i friluftsliv som eventyr med innslag av risiko

I motsetning til de fleste andre europeiske land er vi i Norge i en særskilt posisjon, fordi det ikke stilles offentlige kompetansekrav til de som selger friluftsliv som forbrukertjenester. Det finnes for eksempel ingen krav til kvalifiserende utdanninger eller godkjenninger for dem som skal veilede eller instruere i friluftsliv. Likevel reguleres sikkerheten på feltet av én lov og én forskrift. Dette betyr at så lenge tjenestene tilrettelegges sikkert og de ansvarlige har vurdert risiko, kan de tilby friluftslivsaktiviteter (Dahl 2009). Aktører som er selvlærte kan derfor ta med seg andre på arrangerte turer. Det er likevel en debatt om hvorvidt disse tjenestene må sikres gjennom formelle kompetansegivende utdanninger, fordi noen mener at tradisjonelle sikkerhetsvurderinger ikke dekker dagens former og typer av friluftsliv. Mens andre hevder at formalisering ikke er noe annet enn noen gruppers forsøk på å skaffe seg markedsfordeler i feltet. Diskusjonen ser ut til å dreie seg om behovet for formell kompetanse, men også om hvem som besitter den beste formelle kompetansen.

Manglende reguleringer, sikkerhetsfokus og utviklingen av friluftsliv som et markeds- og ekspertfelt, har skapt grobunn for en rekke spenninger og diskusjoner i feltet. Feltet er på mange måter overlatt til seg selv for å drive kompetansedebatter. Vi finner derfor en rekke ulike meninger og argumenter for hvem som skal ha retten til å tilby hvilke tjenester og på hvilket grunnlag. Kompetanse ser ut til å være en tydelig markør for de spenningene som oppstår, hvilke konflikter som blir gjeldende og hvem som får definisjonsmakten. Hvem har makt til å bestemme hvordan feltet skal organiseres etter kompetansenivåer og typer?

1.2 Problemstilling og avgrensning

Med det som bakgrunn vil jeg i denne oppgaven belyse følgende problemstillinger:

1. *Hvilken status tillegges formell kompetanse i profesjonaliseringen av friluftsliv og hvilke konsekvenser har dette for aktørene i feltet?*
2. *Hvordan påvirker profesjonaliseringsprosessen maktforholdene i feltet?*

Disse spørsmålene vil jeg søke å besvare ved å se på de som arrangerer og leder andres friluftsliv som turledere, guider, veiledere, instruktører og førere. I oppgaven vil de alle betegnes som turledere av rent praktiske hensyn. Her velger jeg å behandle dem som én gruppe aktører, fordi de på flere måter gjør mange av de samme oppgavene. Derfor vil det ikke skilles mellom guider, førere, turledere og instruktører.

Friluftslivsfeltet er et komplekst og omfattende felt med overlappende fagområder, og mange typer og grader av profesjonelle og frivillige aktører (Tordsson 2003a). Derfor skiller noen mellom det som oppfattes som ”turisme” og ”friluftsliv³”. Friluftsliv kobles ofte opp mot det private og det frivillige friluftslivet⁴. Turisme derimot kobles opp mot de kommersielle AS hvor friluftsliv er salgsvarer (Tordsson 2003a:324). Det er hovedsakelig det kommersielle friluftslivet som er i fokus i denne oppgaven.

Formålet med oppgaven er å få innsikt i profesjonaliseringsprosessen i friluftslivsfeltet. Det empiriske grunnlaget som skal gi innsikt i dette består av materiale fra seks intervjuer med turledere.

Jeg har valgt å se profesjonaliseringen av friluftslivsfeltet i lys av utviklingen av det senmoderne samfunnet (Giddens 1997, 1991). Det teoretiske grunnlaget som vil danne dialog

³ Noen beskriver friluftsliv som et relasjonelt fenomen gjennom menneskers forhold til natur, mens andre knytter det sterkere opp til kultur (Pedersen 1999). De som definerer hva friluftsliv er står ofte i sterke roller innen friluftsliv og deres ståsted påvirker derfor hva som blir tilegnet betegnelsen friluftsliv (Odden 2008:24). Jeg ønsker ikke i denne omgang å problematisere definisjoner, og velger derfor heller ikke å presentere noen ny. Utgangspunktet for friluftsliv som begrep er miljøverndepartementets (2001) versjon; ”Friluftsliv er opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse”.

⁴ Sivilsamfunnet har en lang tradisjon i den vestlige verden, og sentralt her er skillet mellom staten, det private og det sivile samfunnet. På den måten representerer de frivillige aktørene en tredje sektor på feltet (Taylor 1995).

med intervjumaterialet, er Larsons (1977) teori om profesjonaliseringsprosesser og Bourdieus (1990, 1995, 1996 a, 1996b, 1996c, 2000) teori om makt og dominans i ulike felt.

1.3 Oppgavens struktur

I kapittel to vil jeg gi en beskrivelse av moderniteten og dets kjennetegn, som et bakteppe for å forstå hvordan friluftsliv blir et profesjonelt felt. I kapittel tre vil jeg redegjøre for mine teoretiske perspektiver. I kapittel fire presenteres og begrunnes de metodiske valgene jeg har tatt for å skaffe datamateriale til oppgaven. I kapittel fem vil jeg analysere det empiriske materialet i dialog med teori. I avslutningen vil det trekkes konklusjoner med utgangspunkt i problemstillingene.

2 Modernitet og friluftsliv – utviklingstrekk og kjennetegn

2.1 Modernitetens kjennetegn

I dette kapitlet vil jeg først presentere noen særtrekk ved moderniteten. Dette er for å kunne vise hvordan disse preger friluftslivsfeltet og legger til rette for at friluftsliv blir en profesjonell arena. Et marked for salg av forbrukertjenester i friluftsliv har blitt skapt gjennom en rekke moderniseringsprosesser i feltet.

2.1.1 Senmodernitet

På 1600-tallet begynte det moderne industrisamfunnet å utvikle seg i Europa (Giddens 1997, 1991). Denne utviklingen var blant annet grunnlag for et kapitalistisk markedssystem som åpnet opp for nye handels- og næringsløsninger. På begynnelsen av 1900 – tallet hevdet flere klassiske sosiologer, blant annet Weber (1978), at det moderne samfunnet var preget av en tiltakende rasjonaliseringslogikk der mål-middeltenkningen er sentral. Dette var resultat av en rekke organisatoriske og samfunnsmessige endringer, som oftest blir betegnet som modernitet.

Industrialiseringen medførte at tradisjonelle yrkesposisjoner ble splittet opp til flere, mindre og avgrensede disipliner. Den nye arbeidsdelingen gjorde det mulig for aktørene å spesialisere seg i forhold til tradisjonell kunnskap, men også å posisjonere seg i forhold til de andre disiplinene. Den nye yrkesstrukturen la blant annet grunnlag for å etablere andre hierarki- og klassifiseringssystemer i samfunnet (Freidson 2001).

I dag påstår flere sosiologer at vi har beveget oss inn i et senmoderne og risikoorientert samfunn (Giddens 1991; Beck 1992). Denne utviklingen hevdes å være skapt av en tiltakende moderniseringsprosess som setter sitt preg på samfunnet i stadig økende grad. Vi er vitne til et dynamisk samfunn i en utvikling, der mange av de tradisjonelle mønstrene endres.

Frisetting, ekspertgrupper og risikoberegning

Nye tidsberegninger og elektroniske hjelpemidler gjør det mulig for oss å organisere hverdagen og kommunisere med andre, uten å være på samme sted. Det betyr at vi i det senmoderne samfunn er friere til å velge både livsstil og yrke, gjennom for eksempel valg av

utdanning og forbruk (Giddens 1991). Dette er blant annet grunnlag for en globalisert kommunikasjons- og forbrukerkultur.

Den kulturelle frisettingen⁵ muliggjøres gjennom en ny form for systemtillit som preger det senmoderne samfunn. Den vitenskapelige forskningen og kunnskapsutviklingen er så rask at vi har behov for å benytte oss av profesjonelle ekspertgruppers spesialiserte kompetanse i stadig større grad. Dette betyr at ekspertene tar over for den tradisjonelle sosialiseringen i flere aktiviteter. Ekspertene på sin side er avhengig av at de kan hevde en form for kunnskap som er enestående, slik at de bidra til å løse “problemer” i samfunnet (Giddens 1991; Seippel 2002). Det er publikums tillit til ekspertenes overlegne kompetanse, og villighet til å akseptere ekspertsystemene, som muliggjør deres fremtredende rolle i arbeidsmarkedet.

Denne utviklingen medfører at vi blir mindre avhengig av lokalsamfunnet, og påvirkes i større grad av hendelser andre steder i verden. Dette har blant annet påvirket vårt forhold til risiko (Beck 1992; Giddens 1991). Bruk og kalkulering av risiko er helt sentralt i forberedelsene til, og i utøvelsen av ulike yrker. Noen hevder at den moderne risikoorienteringen er en vesentlig grunn til økende profesjonalisering av arbeidsmarkedet i dag (NOU 1994:3).

Men kommer disse kjennetegnene til uttrykk på friluftslivsfeltet? Hvordan har moderniteten dannet grunnlag for å utvikle friluftsliv som et eget felt?

2.2 Moderniteten i møte med norske friluftslivstradisjoner

Det hevdes at det var først i anledning av flere dannelses- og opplevelsesreiser i Norge, hvor de engelske lordene tok i bruk lokale bønder som turledere i den norske fjellheimen, at naturen ble sett på som mer enn en arena for matsanking og nytte. Denne måten å behandle naturen på var et resultat av de nasjonalromantiske strømningene på 1800 – tallet. Impulsene fra det engelske “outdoor life”, var derfor en sentral kilde til utviklingen av friluftsliv som et eget fritidsfelt (Breivik 1978; Mytting og Bischoff 1999).

Fremveksten av det moderne industrisamfunnet førte til økt sentralisering av arbeidsplasser og bosetting, samt fastsetting av arbeidstiden, slik at fritiden ble et rom som kunne brukes til

⁵ Giddens (1991) kaller dette for “disembedding”. “Frisetting” er hentet fra Seippel (1998).

avveksling fra arbeidslivet. På denne måten ble friluftsliv et felt for andre enn overklassen i Norge. Friluftsliv fikk en egenverdi der opplevelsen av naturen stod sentralt, og ideen om at friluftsliv var et overskuddsliv i natur, ble skapt (Breivik 1978; Mytting og Bischoff 1999).

2.2.1 Moderne rasjonaliseringslogikker - institusjonalisering av friluftsliv

Etter innføringen av friluftsløven i 1957, peker noen på at friluftslivsfeltet har vært i en prosess preget av institusjonsbygging og institusjonalisering (Tordsson 2003a). Dette hevdes å være slutten på det Breivik (1978:15) kaller det enkle og sorgløse vandrerlivet. En tiltakende rasjonaliseringslogikk gjør at friluftslivet i større grad er preget av en utvikling der det ses på som et middel for å bedre miljøet og folks helse. Føringene fra det offentlige i ”Friluftsliv som grønn resept” og ”Friluftsliv – ein veg til høgere livskvalitet”, viser at friluftslivet er et verktøy for det offentlige (Miljøverndepartementet 2001, 2003).

Det offentlige i form av statlig, fylkeskommunal og kommunal virksomhet, har blant annet fordelt penger til regulering av friluftsområder og opprettet egne friluftsråd for tilrettelegging for friluftslivsaktivitet. Det pekes på at det uorganiserte private friluftslivet har hatt en markant forflytning mot det organiserte offentlige eller frivillige⁶ friluftslivet (Bischoff og Odden 2000; Mytting og Bischoff 1999). Det betyr at deler av det som tidligere var privat friluftsliv har i dag blitt offentlig, i form av en offentlig reguleringspolitikk eller omfattet av ideell organisering.

Det har også blitt dannet mange frivillige og profesjonelle friluftslivsorganisasjoner. Mange av de frivillige organisasjoner har etter hvert blitt samlet under paraplyorganisasjonen Friluftslivets Fellesorganisasjon⁷ (heretter FRIFO), som ble opprettet i 1989⁸.

⁶ En stor del av det organiserte friluftslivet er representert gjennom en rekke frie institusjoner som ikke er underlagt statlig makt, som for eksempel Den norske turistforening.

⁷ På tross av målet om å samle og effektivisere feltet, stilles det likevel spørsmål til FRIFOs faktiske innvirkning på myndighetene og da spesielt organisasjonens tilgang til midler fra det offentlige (Tordsson 2008, 2003a). Noe som også skyldes at friluftslivet mottar sine tippemidler via tippemidler til idrettsformål.

⁸ I dag er det 14 medlemsorganisasjoner. Disse er 4H Norge, Kristen Idrettskontakt, Den Norske Turistforening, Forbundet Kysten, Norges Turmarsjforbund, Norges Jeger- og Fiskerforbund, KFUK-KFUM-speiderne, Norges Klatreforbund, Norges Orienteringsforbund, Norges Padleforbund, Norges Røde Kors Hjelpekorps, Norges speiderforbund, Skiforeningen, Syklistenes Landsforening.

2.2.2 Moderne differensieringssystemer - spesialisering i friluftsliv

I motsetning til den tradisjonelle naturbruken som var preget av enkle og nyttige aktiviteter, brakte den moderne samfunnsutviklingen med seg stadig flere fysisk krevende og mer komplekse aktiviteter, som for eksempel klatring (Breivik 1978). Friluftslivet kan sies å ha gjennomgått en modernisering gjennom utvikling av nye mer komplekse aktiviteter og differensiering gjennom nye utgreninger av gamle aktiviteter (Bischoff og Odden 2000). Dette aktualiserer spørsmålet om hvorvidt økende konkurranse mellom ulike friluftslivsaktiviteter, vil føre til at yrkesaktørene må spesialisere seg på flere mindre og avgrensede områder i friluftsliv.

2.2.3 Moderne kunnskapsregimer - friluftsliv som eget kompetansefelt

Noen hevder at profesjonalisering er en prosess hvor kompetansediskurser disiplinerer de profesjonelle (Burrage, Jarausich og Siegriest 1990). Vil utviklingen av friluftsliv som et eget fagområde, som inneholder ferdigheter og kunnskaper samt pedagogiske, teoretiske og etiske aspekter som er spesielle for friluftsliv, stå sentralt i profesjonaliseringsprosessen på feltet?

Utviklingen viser et steg i retning av å definere friluftsliv som et eget kompetansefelt, med en egen kunnskapsbase skapt av feltet selv (Tordsson 2003a). Mange ulike forbund og frivillige organisasjoner har utviklet spesifikke krav og kunnskapsstandarder for turledere. Det finnes i dag en rekke tilbud for de som ønsker å ta høyere utdanning i friluftsliv⁹. Det nylig etablerte Forum for friluftslivsfag i høyere utdanning, er ment til å bidra til å befeste friluftsliv som et viktig fagfelt på høgskole- og universitetsnivå (Norges Idrettshøgskole 2011). En av aktørene som var først ute med å definere kompetanseområder for standardisering var fjellspporten. Den Nasjonale standarden for fjellsport (NF standarden), ble dannet i 1988, og var hovedsakelig et resultat av samarbeidet mellom Norges Klatreforbund (heretter NKF) og Den Norske Turistforeningen (heretter DNT), men også Norsk Tindeklubb, Norske Tindeveglede¹⁰ (heretter NORTIND), men andre med god kunnskap på feltet har medvirket (NF 2010; Dahl 2009). Etter hvert har det kommet stadig flere kompetansestyrende utdanningsstiger, som for eksempel Norges Padleforbunds "Våttkortstige", som er grunnlaget for de ulike

⁹ Noen av de mest sentrale aktørene på feltet er Norges Idrettshøgskole, Høgskolen i Telemark, Høgskolen i Sogndal og Høgskolen i Finnmark.

¹⁰ Norske Tindeveglede (NORTIND) er eneste representant for det internasjonale fjellførerforbundet IFMGA/IVBV (Internasjonal Federation of Mountain Guides Association) i Norge.

vannaktivitetene som blir tilbudt. Sertifiseringer skjer under ledelse av de ulike forbundene, og er en måte å synliggjøre og kvalitetssikre kompetanse på.

Utviklingen av en slik kompetansebase fremstår som en sentral dimensjon i en profesjonaliseringsprosess (Siegriest 1990; Larson 1977). Friluftsliv blir en egen fagdiskurs, hvor de med makt har muligheten til å bestemme hva slags kompetanse som definerer eksperten. Akademisering av kompetanse, i likhet med de utallige sertifiseringsordningene for praktiske ferdigheter, har skapt en kamp om den anerkjente kompetansen på feltet (Tordsson 2003a).

På tross av flere utdanningsmuligheter, synes aktørene på feltet å være uenige om hvorvidt de utdanningsmulighetene som finnes, danner et godt nok grunnlag for å ha friluftsliv som yrke. I dag aktualiseres dette gjennom det som skal bli en ny statlig profesjonshøgskole i friluftsliv – Norges Friluftshøgskole, fordi det hevdes at dagens tilbud ikke er gode nok. I informasjonsbrosjyren (2007) står det for eksempel: ”dagens utdanningstilbud synes fragmenterte og ikke tilstrekkelig yrkesinnrettede”. Begrunnelsene er den manglende tverrfagligheten, samt mangelen på en praktisk-teoretisk tilnærming til fordel for den akademisk-teoretiske.

2.2.4 Moderne yrkesstrukturer - profesjonalisering av friluftsliv

Noen hevder likevel at profesjonaliseringsprosesser kan finne sted før det finnes en vitenskapelig kunnskapsbase på feltet (Burrage, Jarausich og Siegriest 1990). Det er også hevdet at potensialet for å profesjonalisere et felt ligger i problemet yrkesaktørene er ment å løse (Seippel 2002). Hvis vi ser til England, ble et offentlig organ (AALA) som lisensierer aktører på markedet, opprettet etter en kajakkulykke i 1993. Organet har hovedsakelig ansvaret for å regulere det vi i Norge forstår som organisert friluftsliv. Den nye lovgivningen i England krevde at det var ikke nok med realkompetanse for å kunne tilby tjenester, men det skulle også finnes vitnemål på denne kompetansen (Woollven, Allison og Higgins 2007:5). I Norge ser vi at flere alvorlige ulykker på 60 tallet bidro til utviklingen av utdanninger i friluftsliv. Det pekes på at det var disse ulykkene som var noe av årsaken til at Norges høgskole ble opprettet i 1968 og Norges Idrettshøgskole fikk høgskoleutdanning innen friluftsliv på 1970 tallet (Breivik 1978).

Denne utviklingen tar stadig nye former. I en analyse av friluftslivet på 70-80 tallet, peker Tordsson (2003a) på at det utvikles en gruppe av profesjonelle veiledere i friluftsliv med en anerkjent kompetanse innen spesielt krevende friluftslivsaktiviteter¹¹. Noe av grunnen til dette er at stadig flere ønsker å identifisere seg med de moderne aktivitetene fremfor de tradisjonelle. Det er blant annet større frafall fra de tradisjonelle aktivitetene til fordel for de mer moderne (Statistisk Sentralbyrå 2009; Bischoff og Odden 2000). Dette gjelder spesielt for de unge som har anledning til å skifte friluftslivsaktiviteter som følge av et differensiert tilbud. Denne prosessen har gitt ulike ekspertgrupper innen friluftsliv et marked for sin kompetanse. Det betyr at den kompetansen som tidligere ble bygd opp i familie, vennekrets, lokale lag og klubber blir gradvis overtatt av eksperter (Mytting 1999a; Løvehaug 1999).

Friluftslivet ser ut til å være i en omfattende og kompleks profesjonaliseringsprosess, som ulike ekspertgrupper innenfor turledelse er en del av. Det tas i bruk turledere til å lede skoleturer, foreningsturer og kommersielle turer. Dette betyr at profesjonaliseringen skjer både i frivillig, offentlig og kommersiell sektor. Noen hevder at en rekke endringer i samfunnet, som profesjonalisering og kommersialisering, truer denne frivilligheten (Seippel 2002).

2.2.5 Moderne markedsgjøring - kommersialisering av friluftsliv

Friluftslivets verdier var på 1800- tallet i stor grad knyttet til nasjonal identitetskonstruksjon og sivilsamfunnets idealer. I dag fremstår friluftsliv som en arena for dannelsen av globale identiteter, forbrukerkultur og næringsinteresser (Tordsson 2003b; Odden 2004). Vi ser en ekspansjon av kommersielle næringsaktører, som søker å tjene penger på friluftaktiviteter. Ekspansjonen består hovedsakelig av bedrifter og tiltak som selger opplevelser i naturen (Bischoff og Odden 2000). Tjenestene varierer mellom utleie av diverse utstyr, opplæring i friluftsliv til salg av turer. På den måten har friluftsliv blitt en salgsvare for kommersielle næringsaktører i feltet.

Det senmoderne samfunns globaliserings- og markedsgjøring har ført med seg en ekspansjon av kunderollen i friluftslivet (Tordsson 2003a). Det har vært en økende intensivering av markedslogikken innenfor sport- og fritidssektoren (Walsh og Giulianotti 2007). Denne kommersialiseringen kan derfor forstås som en meningsdimensjon, hvor aktørene reguleres av en markedslogikk hvor ting kan kjøpes og selges. Tordsson (2003) peker på at dagens

¹¹ Dette er eksempelvis brevandring, klippeklatring, elvepadling, kystseiling og lignende.

tidsdimensjoner er preget av raske utskiftninger og opplevelsesintensitet. Dette vises gjennom en globalisert ungdomskultur der klesstil og språk blir en del av det kommersielle friluftslivet (Bischoff og Odden 2000). Dette betyr at realisering av personlige verdier og identitetskonstruksjon blir en salgsvare på friluftslivsfeltet. Den økende forbrukerkulturen innen friluftsliv kommer blant annet til uttrykk gjennom en rekke moderne aktiviteter, der globale utstyrsmærker markerer livsstil og status. I disse aktivitetene er risikokultivering ofte en innebygd del i opplevelsene.

2.2.6 Moderne risikoberegninger - regulering av friluftsliv

Mange av de moderne aktivitetene innen friluftsliv har elementer av risiko i seg. Giddens (1991) hevder at den offentlige sikkerhetsdiskursen i det senmoderne samfunn gjør at ekspertgruppene må hele tiden forholde seg til risikovurdering i deres felt. Han peker også på at sikkerhetslogikken er innebygd i de moderne institusjonene. Risiko har dermed blitt et sentralt tema innenfor formelle utdanninger i friluftsliv. Det betyr at ”utviklingen av friluftsliv som profesjon og næring har reist spørsmål om ansvar, kompetanse, utdanning og sertifisering” (Tordsson 2003a:325).

Selv om det ikke stilles spesifikke formelle kompetansekrav i friluftsliv, for blant annet turledere, reguleres ansvaret for sikkerheten likevel gjennom lovverket. Direktorat for samfunnssikkerhet og beredskap (heretter DSB)¹² som er underlagt Justisdepartementet, arbeider spesielt med risiko, og vurderinger av sårbarhet i samfunnet. Et av hovedmålene deres er å redusere risiko for tap av liv og helse, samt materielle verdier. DSB har også ansvar for å forvalte saker i forbindelse med ”Lov om kontroll med produkter og forbrukertjenester”. Aktiviteter som reguleres av loven reguleres også av ”internkontrollforskriften” (Jensen og Wikstøl 2009). Den fungerer som en strategi for forebyggende arbeid, ved å tilstrebe systematisk helse-, miljø og sikkerhetsarbeid (Arbeidsdepartementet 2005). Internkontrollforskriften pålegger for eksempel at turledere er nødt til å drive et systematisk sikkerhetsarbeid (Jensen og Wikstøl 2009). Direktoratet har i tillegg til dette utarbeidet egne forskrifter om rafting og sportsdykking på bakgrunn av en vurdering av risiko i disse aktivitetene. De har også utarbeidet en veiledning av risikovurdering for risikofylte forbrukertjenester, som er relevant for de som selger friluftslivsopplevelser (DSB 2009; Dahl 2009).

¹² Direktoratet var tidligere kalt Produkt og elektrisitetstilsynet.

Dette betyr at aktørene er pliktet til å skaffe seg nok kunnskap til å kunne vurdere faren for helseskade¹³. Med utgangspunkt i loven har eier eller leder av en virksomhet plikt til å opplyse om potensielle farer og risiko samt sikre at instruktører de bruker til å utføre tjenester har tilstrekkelig kompetanse. Som Tronstad (2009) påpeker, reguleres også frivillige av lov om produktkontroll og forbrukertjenester. Frivillige virksomheter blir således tvunget til å vurdere risiko og gjennomføre HMS arbeid, siden de reguleres av loven og internkontrollforskriften på samme måte som de kommersielle næringsaktørene. Dette betyr at gjennomføringen av tjenestene ikke skal medføre uakseptabel risiko for menneskers helse og sikkerhet. De som leder slike bedrifter eller utfører slik virksomhet som er knyttet til forbrukertjenester i friluftsliv, skal vise aktsomhet og treffe tiltak for å forebygge at forbrukertjenester medfører skader eller uhell.

Det har også vært en utvikling knyttet til det juridiske ansvaret aktørene har i forbindelse med friluftsliv. Spørsmål om straffeansvar og erstatningsansvar har blitt reist. I 2008 ble en arrangør av juvvandring dømt for uaktsomt drap, som følge av manglende oppfølging av lov om produktkontroll og internkontrollforskriften. Med en økende kommersialisering og profesjonalisering av feltet, ser det ut som sannsynligheten for rettslige etterspill er blitt større, og at vi nærmer oss ”amerikanske tilstander” (Mytting 1999a). Kjennetegnene og tur etter evne har lenge vært sentralt i utøvelsen av nordisk friluftsliv, men utviklingen tyder på at systematiske vurderinger av sikkerhet og risiko blir stadig mer påkrevet (Bentsen et. al 2009). Grunnlaget som skal sørge for å sikre de ulike tjenestene, vil da være turlederens ansvar.

Disse endringene som jeg har presentert, viser at friluftslivsfeltet i dag er i en utvikling som gir grunnlag for en rekke uenigheter og spenninger mellom aktørene i feltet. Profesjonaliseringsprosessen skaper blant annet debatt om behovet for formell kompetanse, hvem som skal ha tilgang til markedet og hvilke standarder som er nødvendige og best. Disse spenningene kommer blant annet til uttrykk gjennom konflikter mellom de profesjonelle turlederne og de frivillige organisasjonene. Dahl (2009) påpeker at disse konfliktene på mange måter kan fremstå som trivielle for de som selv ikke er berørt av dem. De oppleves likevel som svært reelle og alvorlige for dem det angår. Uenighetene ser spesielt ut til å konstituere seg i en debatt blant aktørene. Denne illustrerer sentrale komponenter i den profesjonaliseringsprosessen som foregår på friluftslivsfeltet.

¹³ I forarbeidene til loven er instruktørens rolle og stilling bearbeidet ytterligere.

2.2.7 Moderne konfliktlinjer – formelle kompetansestandarder i friluftsliv

Vi ser som nevnt en økende tendens til sertifiseringskrav i fjellsport og vannsport, og en generell oppfatning av at andre organisasjoner i feltet vil kreve formell kompetanse hos turlederne for at de skal kunne tilby slike aktiviteter (Odden 2008). Sakens kjerne er hvorvidt kompetansebasen til turlederne skal standardiseres, og hva som skal standardiseres. I innledningen til den nasjonale standarden for fjellsport står det blant annet: ”Innenfor normen for naturvennlig og sikker ferdsel har det også vært rom for individuelle forskjeller og ulik kurspraksis. Dette mangfoldet har vært en styrke for fjellsportmiljøet i Norge”. Men hva skjer når sikkerhetsdiskursen og konkurransen om den riktige kompetansen bidrar til krav om formalisering og standardisering?

Noen aktører hevder at friluftsliv aldri kan gjøres hundre prosent sikkert, men åpner opp for sertifisering av grener, hvor det er en åpenbar risiko (Andkjær og Laursen 2005; Horgen 2009). Det fremstår likevel som noe problematisk å bruke standardiserte risikoanalyser på et så komplekst og dynamisk felt, hvor sikring av hele feltet verken er mulig eller ønskelig (Mytting 1999a, 1999b). Det som fremstår som en av utfordringene i forbindelse med regulering av kompetanse, er overføringen av sikringssystemer fra andre lands kulturer til det norske friluftslivet. Fordelen med å koordinere og samkjøre retningslinjer og standarder med andre land, er en systematisering og synlighet av utdannelser og kompetansenivåer i forhold til sikkerhet.

Dahle (1998, 1999) på sin side hevder at sikkerhetsdiskursen på feltet bryter opp en viktig tradisjon i norsk friluftsliv; en tradisjon som ivaretok sikkerheten ved at aktørene var kjentmenn i sitt eget naturområde. Tur over evne medfører at eksperten får mer ansvar, mens deltagerne i større grad blir passiviserte (Bentsen et. al 2009). Vil flere sikringstiltak føre til at ansvaret for egen sikkerhet forsvinner?

Kravene til systematisering og sertifisering henger sammen med moderniseringen av feltet, og et ønske om å sikre at aktørene har den nødvendige kompetansen (Bentsen et. al 2009:164). Dette er en utvikling som flere land har søkt å få bedre kontroll over, oftest gjennom akkreditering og sertifisering (Woollven et. al 2007:2). Sertifisering blir sett på som en prosess hvor endeproduktet utgjør en garanti for at aktøren innehar et minimum av kompetanse, evaluert etter en godkjent standard. Men betyr dette at det er bare kvalifiserte

aktører som kan lære bort og lede andre i friluftsliv? Betyr slike reguleringer at de utelukker de som ikke er sertifiserte?

Feltets kompleksitet ser også ut til å gjøre kompetansereguleringen til en vanskelig og nesten uoverkommelig oppgave (Gass 1999). Noe av årsaken til motstanden mot kompetanseregulering er fasinasjonen av den tradisjonelle spontane og ukontrollerbare dimensjonen ved friluftslivet, og vil det være slik at profesjonalisering, retningslinjer og krav til sikkerhet vil overskygge kjernen i friluftslivet - naturopplevelser og det å ferdes fritt (Andkjær og Laursen 2005). Spørsmålet om hva man vinner og hva man taper ser ut til å være sentrale i debatten rundt profesjonalisering. Står mangfoldet og den tause kunnskapen i fare for å gå tapt i utviklingen av standarder? Det finnes ingen dokumentasjon på at standarder eller sertifikater gir færre ulykker (Horgen 2009). Samtidig finnes det flere grener på feltet, som ikke nødvendigvis trenger den samme reguleringen.

Det finnes i dag mange ulike veier inn på feltet. Tilbudet av ulike sertifiserings- og utdanningstilbud legger til rette for dette. De ulike særforbundene, som NKF og NPF, har spesialinteresser på feltet og retter seg mot relativt få aktiviteter. Disse organisasjonene utdanner og regulerer sine aktiviteter etter interne standarder og kursstiger. Kompetansegivende utdanningsstiger vil derfor ha stor betydning for den regulerende atferden innad i grenene (Rones 2009). Noen hevder likevel at kvalifikasjonsvurderinger bør gjøres på bakgrunn av helheten av kompetanser en person innehar (Andkjær og Laursen 2005). Da kan det bli vanskelig å gjennomføre vurderinger basert på kun sertifiseringsordninger siden helheten innebærer mye mer enn bare faglige standarder. Det sentrale spørsmålet blir; hvem skal stå for disse skjønnsvurderingene, og på hvilket grunnlag skal de tas? Et sentralt poeng i denne debatten er at feltet selv kan bestemme retningslinjene uten at staten og byråkratiet blander seg inn (Andkjær og Laursen 2005). Det betyr at diskusjoner og konflikter må tas blant aktørene i miljøet (Bentsen et. al 2009). Feltet må selv styre denne prosessen. Det medfører at debatter rundt normer og sertifisering blir sentrale element i profesjonaliseringsprosessen. Men vil feltet være i stand til å regulere seg selv uten at staten må bryte inn? Det er slike utfordringer og spørsmål vil jeg søke svar på gjennom intervjuene.

3 Profesjonalisering og makt – teoretiske perspektiver

Jeg vil først redegjøre for hva profesjonalisering er og hva som kjennetegner slike prosesser. Det profesjonaliseringsteoretiske bidraget kommer hovedsakelig fra Larson (1977), men får støtte av flere andre (Siegriest 1990; MacDonald 1995; Freidson 1988, 2001; Collins 1979). Disse perspektivene skal gi meg redskapene til å tolke hvilken status formell kompetanse tillegges i profesjonaliseringsprosessen i friluftsliv, og hvilke konsekvenser denne statusen har for aktørene. Deretter vil jeg redegjøre for det maktteoretiske aspektet som er hentet fra Bourdieus (1990, 1995, 1996a, 1996b, 1996c, 2000) teori om makt og dominans. Den teorien skal gi meg briller til å analysere hvordan profesjonaliseringsprosessen påvirker maktforholdene i friluftslivsfeltet.

3.1 Profesjonaliseringsprosesser - kjennetegn og strategier

Profesjonalisering er en del av det moderne industrisamfunnets yrkesstruktur (Larson 1977:178). Noen hevder at profesjonalisering er en prosess hvor en aktivitet eller et yrke blir en profesjon (Siegriest 1990:177). Flere har forsøkt å definere og bestemme kjennetegn og trekk som skiller profesjoner fra andre yrker (Fauske 2008; Larson 1977; MacDonald 1995). Problemet med disse trekkteoriene, var at kjennetegnene tok utgangspunkt i den tradisjonelle medisinske profesjonen og andre mannlige middelklasseyrker. Det har derfor vært diskutert om disse trekkene kan brukes på andre yrkesgrupper, fordi forståelsen av og bruken av profesjonsbegrepet har endret seg med tiden (Siegriest 1990; Fauske 2008).

Freidson (2001) presenterer en annen logikk i sitt perspektiv på profesjonalisering. Profesjonalisering, slik han ser det, er et arbeidsmarked hvor yrkesutøverne i stedet for forbrukerne eller lederne, kontrollerer arbeidet. I det yrkeskontrollerte arbeidsmarkedet utøver yrkesutøverne direkte kontroll over kvalifikasjonskravene og kriteriene som legges til grunn i yrket. Det er dermed forhandlinger mellom yrkesutøverne som avgjør hvilke tjenester de ulike gruppene med tilhørende kompetanser, har rett til å utføre (Freidson 2001:56). Han påpeker likevel at dette arbeidsmarkedet er rent idealtypisk, og vil aldri kunne utøves i sin rene form.

Larson (1977) lanserer i sin ide om det profesjonelle prosjektet, en ny forståelse av profesjonalisering:

Translate one order of scarce resources - special knowledge and skills – into another – social and economical reward (Larson 1977:xvii).

Hun påpeker at dette i større grad er en prosess hvor yrkesgrupper søker å oppnå høyere status, og ikke kategorien profesjon i seg selv. Forskning på profesjonaliseringsprosesser viser flere tilnæringsmåter. Det har derfor vært vanskelig å bli enig om hvordan en profesjonaliseringsprosess utvikler seg. Slike prosesser hevdes å variere etter historiske og sosiale kjennetegn (Siegriest 1990). På den måten må profesjonaliseringsprosesser i friluftsliv ses på som unike.

Larson (1977) henviser likevel til flere strukturelle elementer som kan kjennetegnes i en profesjonaliseringsprosess. Noen av disse er utviklingen av standardiserte kompetansebaser og formelle utdanninger. Hun hevder at slike elementer kan fungere som strategiske ressurser, avhengig av den historiske konteksten profesjonaliseringen foregår i. De ulike dimensjonene er derfor mer eller mindre tilstedeværende, og til tider fraværende avhengig av situasjonen de er i (MacDonald 1995). Målet er å se på dynamikken i profesjonaliseringsprosessen, og ikke de strukturelle elementene i seg selv.

3.1.1 Kompetansebasen som grunnlag for en profesjonell ekspertgruppe

Vitenskapelig kompetanse er det moderne samfunns mest overlegne kunnskapstype (Larson 1977). Det som de fleste er enige om, er at kompetansespørsmålet utgjør en essensiell del av det profesjonelle prosjektet. Kompetanse fremstår som en av de mest sentrale elementene, for å oppnå en spesiell status i et felt.

Studier som ser på hvordan kompetanse utgjør grunnlaget for å skaffe ulike grupper symbolsk, økonomisk og sosial status, er derfor relevant for å få innsikt i hvordan profesjonaliseringsprosesser utarter seg. Standardisering av kompetansebasen er en strategi med sikte på å oppnå nettopp dette.

3.1.2 Standardisering av kompetanse – en strategi i profesjonaliseringsprosesser

Larson (1977) påpeker at standardisering av kompetanse og krav til utdanning, er den viktigste sekvensen i profesjonaliseringen. Desto mer standardisert kompetansen er desto lettere er det for gruppen å få legitimitet. Standardisering oppnås når en spesiell gruppe har kontroll over innholdet i den aktuelle kompetansen og måter den tilegnes på (Larson 1977). Gruppen som leder an i profesjonaliseringen vil kunne definere områdene for standardisering, samt områdene som ikke er gjenstand for den samme prosessen. At feltet selv er i stand til å bestemme retningslinjer og krav, hevdes å være et kjennetegn i det yrkeskontrollerte arbeidsmarkedet (Freidson 2001).

På enkelte fagområder har det likevel vært omstridt om og i hvilken grad sertifisering skal kreves (Grimen 2008). Oppgavene som skal utføres blir således knyttet opp mot formelle kompetansekrav for å løses. Som paradoks til denne strategien viser Collins (1979) gjennom en rekke studier, at relevant yrkeskunnskap ofte tilegnes i arbeidslivet og ikke gjennom utdanning. Han hevder at utdanning ikke gjør deg til en mer effektiv eller bedre yrkesutøver. Etter et visst antall år blir prosessen til og med reversert. Gode karakterer på skolen ser ut til å ha en positiv sammenheng med å lykkes akademisk, men har i liten grad sammenheng med hvordan du lykkes i det praktiske arbeidslivet (Collins 1979).

Formalkunnskap har likevel blitt en del av den dagligdagse kunnskapen i enkelte yrker, og blir gjerne tatt for gitt for yrkesutøverne (Freidson 2001). Historiske profesjoners kompetanse er kjent med å inneholde store deler av vitenskapelig kunnskap. Den vitenskapelige viten er en type kunnskap som blir gjenkjent ved sin systematiske og taksonomiske karakter, og fremstår som sannheter uavhengig av tid, sted og rom. Freidson (2001:29) hevder vitenskapelig kunnskap er annerledes enn den dagligdagse kunnskapen. Mye av formalkunnskapen er abstrakt og generell og kan ikke brukes direkte på daglige arbeidsoppgaver. Han hevder likevel at alle typer av arbeid trenger dagligdags og praktisk kunnskap i ulik grad, og bare noen trenger spesialisert formalkunnskap.

En annen kompetanseform som synes å være sentral i profesjonaliseringsprosessen er praktisk kunnskap. Denne ligger i mellomsjiktet mellom dagligdags- og formalkunnskap. Det er dette Freidson (2001) kaller praktisk kunnskap, og herunder faller metoder og teknikker for å løse bestemte oppgaver. Kursing og opplæring i praktisk kompetanse kan sies å være et resultat av et behavioristisk syn på læring, siden kompetansen som oppnås anses som målbar og

gjenstand for vurdering og testing. Disse merkelappene begrenser gjerne handlingsfeltet hvor kun de med ”rett” utdanning kan utøve yrket (Dæhlen og Svensson 2008:120). I friluftsliv kan man si at praktisk kunnskap er svært aktuelt, og at de ulike utdanningsstigene er eksempler på dette.

Fordelen med å formalisere kompetansebasen er at den fremstår som objektiv og nøytral, og formaliseringsprosjektet blir legitimert som nøytralt og nødvendig (Larson 1977). Å stille formelle kvalifikasjonskrav til et yrke blir således en strategisk ressurs for en yrkesgruppe, eller for den spesielle gruppen innenfor et yrke som innehar den ”riktige” formelle kompetansen. Videre blir monopolisering av tjenester sentralt i gruppens posisjonering på feltet.

3.1.3 Monopolisering som maktuttrykk

En sentral retning innenfor profesjonaliseringsforskningen ser på dette som en prosess, hvor ulike grupper forsøker å skape monopol, i den hensikt å oppnå sosial og økonomisk status (Siegriest 1990). I henhold til fornyings-, administrasjons og kirke departementet (NOU 1994:3), gjenspeiler begrepet profesjonalisering en form for yrkesmonopol med krav til formell utdanning. Derfor vil utdanning være et ledd i å monopolisere og begrense adgangen til et yrke (Smeby 2008). Utdanning kan på den måten fungere som en lukningsstrategi, fordi det stenger ut grupper som ikke tar samme vei.

Resultatet av å utvikle utdanninger er ofte at det blir strengere krav til hvilken kompetanse som gjelder, slik at utdanningssystemet hindrer at tilførselen av yrkesutøvere blir for stor. Det innsnevrer jobbmulighetene til de som ikke har de riktige formelle kvalifikasjonene. Denne lukningsprosessen beskrives blant annet slik:

De med formalkompetanse skyver ut de med realkompetanse,(...) økende profesjonalisering innebærer dermed at det ikke lenger er tilstrekkelig med en høy utdanning for å få adgang til de aktuelle jobbene – det må i tillegg være en spesiell utdanning (NOU 1994:3)¹⁴.

Rones (2009:17) hevder at: ”profesjonalisering i seg selv kan forstås som en metode for ekskludering av konkurrerende aktører”. Enerett til markeder legges slik frem som et sentralt

¹⁴ Her velger jeg å se på formalkompetanse som formell kompetanse og realkompetanse som kompetanse som er ervervet gjennom uformelle kanaler.

trekk ved profesjoner. Markedskontroll krever i følge Larson (1977:51): ”monopolization of competence and the demonstration that this competence is superior to others”. En strategi for markedsmakt er derfor å skaffe seg kontroll over utdanningen – og dermed få til en legitimering av den riktige og spesielle kompetansen (Molander og Terum 2008:22). Ved å kontrollere produksjonen av yrkesutøvere vil man kunne ha kontroll over markedet. Analyser som ser på hvordan kompetanse blir en ressurs for en aktuell gruppe, blir derfor helt sentrale for å forstå disse relasjonene i profesjonaliseringsprosessene. Den gruppen som har monopol på sine tjenester er den som har:

makt til å bestemme hvem som er kvalifisert til å utføre bestemte tjenester, å hindre andre i å tilby disse tjenestene, og til å kontrollere kriteriene som evaluerer arbeidet (Freidson 2001:12, min oversettelse).

Larson (1977) undersøkte hvordan slike grupper organiserte seg for å få markedsmakt, og deres forsøk på å danne og kontrollere et marked med utgangspunkt i sin egen ekspertkompetanse. Profesjonalisering fremstår derfor som et kollektivt forsøk på å oppnå en spesiell sosial status, der deres kompetanse er den eneste ønskede og blir gjort til en knapp ressurs.

To maintain scarcity implies a tendency to monopoly: monopoly of expertise in the market, monopoly of status in a system of stratification. The focus on constitution of professional markets leads to comparing different professions in term of the ”marketability ” of their specific cognitive resources...The focus on collective social mobility accentuates the relations that professions form with different systems of social stratification; in particular, it accentuates the role that educational systems play in different structures of social inequality (Larson 1977:xvii).

Profesjonalisering i seg selv kan på denne måten forstås som en måte å danne et yrkeshierarki på, som er legitimert gjennom en sosialt akseptert ekspertkompetanse. Denne prosessen vil dermed skape grunnlag for sosial mobilitet. Yrkesgruppenes status kan derfor bli forstått som en dynamisk sosial orden skapt av aktørene selv (Fauske 2008). Larson (1977) ser på slike prosesser som et produkt av både individuelle og kollektive handlinger. Grupper eller yrkesorganisasjoner søker aktivt å forandre lagdelingssystemet til sin egen fordel. Vi har sett at friluftslivsfeltet er i endring, og påstandene om hva en instruktør eller turlleder skal ha av kunnskap, former innholdet og relasjonene mellom disse gruppene. Forhandlinger mellom yrkesaktørene på markedet kan ses på som en maktkamp.

Profesjonaliseringsprosesser fører med seg forventninger om endeløse forsøk på å forsvare, opprettholde og forbedre sin posisjon på feltet (Larson 1977). Å få markedskontroll er en av dem. Larson (1977) hevder likevel at i en perfekt markedssituasjon, har forbrukerne makten, fordi yrkesgruppen beror på publikums villighet til å akseptere og legitimere deres kompetanse. En yrkesgruppe kan ikke belage seg på at kompetansen de sitter med sikrer yrket. De må benytte seg av ulike eksklusjonsmekanismer og lovgivning for å sikre sin egen rolle (MacDonald 1995). Freidson (1988:226) hevder at ved å studere:

(...) the agents of formal knowledge one can begin to understand how formal knowledge can exist and have some connection with power. The nature of the institutionalization of various bodies of formal knowledges or disciplines allows us to identify in an organized fashion the differentiation to be found among the agents of knowledge, the methods of employing knowledge, and the sources of selectivity in the use of such knowledge in the exercise of power.

Å bruke utdanning som en strategi i profesjonaliseringsprosessen, kan på den måten være et grunnlag for makt. Det vil bli interessant å se hvordan en profesjonalisering av turlederyrket åpner opp for en kompetansestrid, der ulike grupper vil søke mot å posisjonere seg og skaffe seg markedstilgang. Jeg vil med utgangspunkt i Bourdieus teori om makt i ulike felt, skape meg en forståelsesramme som kan gi meg redskapene til å se hvordan profesjonaliseringsprosessen kan påvirke maktforholdene i friluftslivsfeltet.

3.2 Pierre Bourdieus teori om makt og dominans

Det finnes mange teorier og forståelser av makt, og ofte har disse negative assosiasjoner. Makt kan i mange tilfeller likevel være produktivt og et gode for fellesskapet (Engelstad 1999). I *Distinksjonen* viser Bourdieu (1995) hvordan idrettsfeltet er gjenstand for ulike praksiser relatert til makt, klasse og kroppslige hegemonier¹⁵. Så langt jeg har sett finnes det relativt få analyser av makt i friluftslivsfeltet, og spesielt koblingen av profesjonalisering og makt (Dahl 2009; Richardsson 1994; Singsaas 2004, 2006; Odden 2008; Rones 2009).

¹⁵ Grunnlaget for Bourdieus analyser var det franske samfunnet. Hans interesser for makt og dominans tok derfor utgangspunkt i et samfunn som kan beskrives som mer klassesdelt enn det vi har i Norge. Jeg hevder likevel at det kan være fruktbart å bruke hans teori for å analysere systemer utover det franske. Bourdieus internasjonale popularitet tyder på dette.

Jeg har valgt ut noen hovedkomponenter fra Bourdieus teori som kan belyse hvordan profesjonaliseringsprosessen påvirker maktforholdene i feltet. Feltteorien er grunnlaget for min analyse. Feltet kan forstås som en arena for en rekke praksiser, der de andre begrepene får sin kraft og betydning. Jeg vil likevel først kort presentere begrepet habitus, fordi det er habitus som former forståelsesrammene hos turlederne.

3.2.1 Habitus - praksisformer i feltet

Habitus er i følge Bourdieu (1995) en mental eller kognitiv struktur som gjør det mulig for mennesker å håndtere verden. Den fremstår som en taus form for kunnskap i hverdagen, og kommer til uttrykk gjennom smak, disposisjoner eller sosial stedsans¹⁶. Disse disposisjonene gjør at aktører former deres aspirasjoner etter hva som oppfattes som innen rekkevidde, og gjennom det som oppleves som ”for oss”. Denne mentale strukturen inkorporeres i våre bevegelser, væremåter, og for eksempel i vår profesjonelle identitet, fordi det er gjennom habitus vi ser verden. I friluftsliv vil noen grupper for eksempel se på arrangerte fellesturer som dårlig smak, og ønsker selv å være med på mer tiltrekkende turer.

Bourdieu (1995) er opptatt av å vise hvordan disposisjonene som følger habitus også er knyttet til sosiale hierarkier og klasser. De sosiale betingelsene som aktørene lever under, skaper bestemte livsstiler. Disse differensierer grupper av aktører både gjennom forbruk og aktiviteter. Resultatet av preferansene vil være at folk som befinner seg i samme posisjon på feltet, vil utvikle noenlunde like væremåter og interesser, slik at det er større sjans for at de vil samarbeide, og oppleve fellesskap (Aakvaag 2008). Aktørene vil derimot ikke nødvendigvis oppleve denne likheten selv. Vi ser for eksempel at mange turledere tar samme utdanning eller tilbyr de samme aktivitetene, uten at de selv er klar over at de følger et mønster. Bourdieu (1990:60) påpeker at det her er snakk om sannsynligheten for at mennesker med samme posisjon har de samme erfaringene, og vil ha de samme preferansene. Bourdieu argumenterer likevel for at kvinner og menn har ulike habitus, og at kvinners habitus i stor grad blir formet på bakgrunn av kjønnsmessige forskjeller som for eksempel utseende¹⁷ (Bourdieu 2000). Kjønnsmessige særtrekk vil for eksempel favoriseres på enkelte felt slik at de får større verdi i form av kjønnskapital.

¹⁶ Bourdieu (1990:55) nekter for at alt vi gjør er forutbestemt, men foreslår at habitus antyder retningen av ulike valg. Mennesker er frie til å velge hva de skal gjøre, men er på sett og vis styrt ved at habitus foreslår hva de skal gjøre.

¹⁷ Begrepene kvinne og mann representerer to dikotome kategorier som får mening gjennom forskjellene (Bourdieu 2000).

3.2.2 Kapital - maktformer i feltet

Skal du ha makt i Bourdieus teori, må du ha kapital. Posisjonen til ulike aktører er avhengig av deres relative mengde av kapital, type kapital, og sammensetningen av kapital (Bourdieu 1995; 1996c). Kapital fungerer derfor som en ressurs som vi kan bruke til å oppnå fordeler, fordi makten ligger i relasjonene disse kapitalformene skaper. Dette kan gjøres ved at man tilegner seg mer kapital eller forandrer kapitaltypen man har. Både mengden og sammensetningen av kapital blir derfor avgjørende for den posisjonen for eksempel turlederne har på friluftslivsfeltet, fordi ”de ulike typene kapital representerer spesifikke former for makt” (Bourdieu 1996b, min oversettelse). Det finnes fire kapitalformer, hvor en av dem er overordnet de andre. Jeg vil kun redegjøre for de som er aktuelle i denne sammenheng.

Økonomisk kapital er den dominerende formen for kapital, og er lettest å omforme til andre former. Penger kan du for eksempel bruke til å kjøpe deg inn på eksklusive former for friluftsliv. Kulturell kapital finnes i ulike former (Bourdieu 1996c). En form finnes i disposisjonene som er inkorporert i kroppen og sinnet, nærmere sagt habitus. Kulturell kapital kan derfor vises gjennom å beherske en akseptert og dominerende form for smak (Aakvaag 2008). Dette forutsetter at det finnes en type friluftslivskultur som det er mulig å beherske i ulik grad, og noe aktørene har mer eller mindre av (Danielsen og Nordli Hansen 1999). En annen form er den institusjonelle varianten, hvor kulturell kapital objektiviseres gjennom formelle kvalifikasjoner som for eksempel vitnemål. Kulturell kapital kan derfor tilegnes gjennom utdanning. Friluftslivsfeltets kultur og praksiser, vil derfor kunne læres gjennom for eksempel en lengre utdanning, eller lang erfaring på feltet, og kommer til uttrykk ved at for eksempel turlederne behersker en slags faglig og metodisk sjargong. Innen klatring kan vi blant annet se at enkelte grupper velger å følge bestemte klatremetoder.

Bourdieu (1995) peker på at utdanning fungerer som en strategi for å reprodusere dominans, fordi de med makt - maktfeltet - sørger for at skolesystemets kultur blir tolket som en overordnet form for kompetanse, som er tilgjengelig for alle. Utdanningssystemet fremstår i følge Bourdieu (1996b, 1996c) som upartisk for oss gjennom ideen om at alle har de samme sjansene til å lykkes, men reproducerer i virkeligheten de samme maktrelasjonene, ved at noen behersker disse systemene bedre enn andre. De som derimot ikke lykkes kan beskyldes for å

ha dårlig smak eller mindre kulturell forståelse. I mange tilfeller vil mangel på utdanningstitler oppleves som et handicap, fordi det ser ut som du ikke har kompetansen som trengs. I henhold til Bourdieu (Wacquant I: Bourdieu 1996b) skaper skolen, gjennom utdanningstitler, nye lagdelinger i samfunnet. Ulike berettigelsesbevis i friluftsliv som for eksempel sertifikater, vil på samme måte være med på å definere sosiale skillelinjer mellom turlederne.

Symbolsk kapital – de dominantes valg

Symbolsk kapital er den overordnede kapitalformen, men fungerer ikke uavhengig av de andre kapitalformene. I sameksistens med den materielle verden (økonomisk kapital) kan for eksempel enkelte utdanninger (kulturell kapital) få en bestemt symbolsk verdi på feltet (Bourdieu 1996b). Alle de andre kapitalformene kan omformes til symbolsk kapital ved at de inngår i det som anerkjennes som den viktigste formen for kapital på feltet. Symbolsk kapital kan nemlig ta form som egenskaper, ferdigheter og sosiale praksiser, som har en høy verdi for eksempelvis turledere i friluftsliv (Danielsen og Nordli Hansen 1999). Resultatet av den dominante gruppens profesjonaliseringsstrategi er at noen kompetanseformer blir sett på som de beste for enkelte yrker.

Å identifisere den symbolske kapitalen i et felt, vil være sentralt for å forstå hvordan profesjonaliseringsprosesser kan skape maktposisjoner. Symbolsk kapital kan for eksempel gi informasjon om “verdien” av ulike typer kompetanse i turlederyrket. Ved å omforme en form for kompetanse til symbolsk kapital, vil de turlederne som har denne kompetansen, få makt i prosessen. Symbolsk kapital kan derfor fungere som et redskap for maktutøvelse og dominans. Ifølge Bourdieu (1996a:38) er symbolsk makt ”(...) denne usynlige makten som bare kan utøves med delaktighet av de som ikke vet at de ligger under for den, eller endatil ikke vet at de utøver den”. Derfor kan det tolkes at begge parter, de dominerte og de som dominerer, ikke erkjenner de bakenforliggende mekanismene som styrer utøvelsen, men anerkjenner den makten som ligger til grunn i feltet.

En form for feltspesifikk kapital kan utvikles som en maktform i feltet, i tillegg til de andre kapitalformene. Denne formen for kapital kobles opp til habitus og til bestemte måter å opptre eller være på (Danielsen og Nordli Hansen 1999). For eksempel kan individualiserte egenskaper som sjarm eller utseende ta denne formen. På friluftslivsfeltet har for eksempel

fjellsporten, og tilhørende ferdigheter og væremåter, stor verdi blant turfolket¹⁸. De ulike kapitalformene medfører at feltet blir en arena for status og maktkamper.

3.2.3 Feltet – en profesjonaliserings- og mikromaktarena

Feltet er først og fremst en oppfatning eller en mental konstruksjon som avgrenses etter et bestemt tema. Det finnes ingen fysiske grenser for dette rommet, men gjennom språket skapes det flere relativt uavhengige felt med interne regler og verdier (Bourdieu 1995). Feltet kan ses på som arena hvor ulike aktører skaper relasjoner og handler etter bestemte mønstre. Disse praksisene utfolder seg gjennom aktørens livsverden¹⁹, og opptrer i en kontekst som består av flere overlappende diskurser²⁰. Friluftslivsfeltet har for eksempel utviklet flere typiske praksiser som er særegne for akkurat dette området, der aktørene konkurrerer om å tilegne seg mest mulig kapital. Dette er blant annet vist gjennom å bruke feltet som analyseverktøy for å forstå lengre kajakturer som statusmarkør i friluftsliv (Kane og Zink 2004).

Et sentralt prinsipp i Bourdieus feltteori er at det vil alltid være en kamp på feltet, fordi alle prøver å beholde og beskytte sin posisjon, og utvikle prinsipper for favorisering av sin egen kapitalform (Aakvaag 2008; Ritzer 2008). De som har mest kapital har anledning til å holde på de dominante posisjonene ved bruk av ulike typer maktspill, som for eksempel utdanningsdebatten er en del av. Bourdieu (1995) påpeker at det er på denne måten feltet differensieres, hierarkiseres og skaper ulike livsbetingelser.

Doxa er et sentralt begrep i Bourdieus (1995) teori. Begrepet viser til hvordan aktørene forholder seg til hverandre på, i feltet. For å kunne dominere feltet, må maktfeltet ha en form for legitimitet, som gjør deres autoritet og makt selvfølgelig. Makten konstitueres med andre ord gjennom at den oppleves som sann og nødvendig. Doxa er i følge Bourdieu (1995:225) slik en erfaring som gjør at man slutter seg til ”(...) den samfunnsmessige orden, fordi den faktiske verden og den tenkte verden til å gli over i hverandre slik at de ikke kan skilles fra hverandre, og derfor aksepteres begge som selvfølgelige”. Disse oppfatningene er et resultat av de strategiene som er tatt i bruk for å beskytte maktfeltets posisjoner. Doxa er en skjult samfunnsorden, fordi den blir naturalisert av den dominerende gruppen; – de med mest

¹⁸ Fjellsporten blomstret opp blant de pionerene som kom for å oppdage Norge på 1800 – tallet (Breivik 1978). Norsk Tindeklubb er for eksempel en arena for klatrere som har opparbeidet seg nok feltspesifikk kapital.

¹⁹ Livsverden kan også forstås som aktørens opplevde verden.

²⁰ Språket har betydning for organiseringen av feltet og hvilke kategorier vi ser det gjennom. Tordsson (2003a) beskriver diskurser som tankefigurer som får status og makt.

kapital. Dette skjer på en umerkelig måte og oppleves som selvfølgelig av de som lever under denne oppfatningen (Giulianotti 2005). Denne oppfatningen skapes av eliten på feltet, og de som har makt til å definere for eksempel hvilken kompetanse som anses som den mest attraktive. En herskende gruppe med særinteresser på feltet, vil dermed få sine praksiser til å se ut som de er allmenne og naturlige. Ved å stille spørsmål til og utøve motstand mot doxa, noe Bourdieu kaller heterodoxa, vil de dominansrelasjonene doxa bygger på, måtte forsvare seg. Når dominerende grupper må forsvare doxa, er det i en tilstand av ortodoxa (Bourdieu 2000).

Bourdieu bruker også begrepet symbolsk vold i sin omtale av doxa (Bourdieu 2000, 1996a, 1990). Symbolsk vold utøves i en tilslørt form og påfører de som blir dominert en form for verdensoppfatning, som reproducerer dominansforholdene. Miserkjennelsen medfører det Bourdieu (1995) beskriver som den absolutte anerkjennelse, og reproducerer dermed de etablerte oppfatningene, tilpasset og skapt av de med definisjonsmakten. Med dette som utgangspunkt vil det innenfor friluftslivfeltet utvikles en rekke praksiser som ivaretar en spesiell gruppes interesser, men før jeg går over til å diskutere dette vil jeg redegjøre for den metodiske fremgangsmåten for oppgaven.

4 Metodisk fremgangsmåte

I metodekapitlet vil jeg gjøre rede for hvordan undersøkelsen er gjennomført, begrunne de metodiske valgene jeg har tatt og diskutere ulike etiske dilemma som har vært relevante i prosessen. Fremstillingen i kapitlet er kronologisk. Jeg vil først redegjøre for valg av metode før jeg tar for meg datainnsamlingsprosessen. Videre vil det diskuteres hvordan datamaterialet er analysert. Til slutt vil jeg vise til ulike etiske implikasjoner og vurderinger som jeg har tatt hensyn til, undervegs i prosessen.

4.1 Valg av orientering og metode

Metodevalget er et strategisk valg i den forstand at metoden som velges, skal være den som kan gi best mulig svar på problemstillingene. Med det som utgangspunkt måtte jeg stille meg selv noen viktige spørsmål: Hva ønsket jeg å få svar på med oppgaven? På hvilken måte ville jeg få best mulig svar på de spørsmålene jeg stilte? Med det som utgangspunkt ble det tydelig for meg at det var kvalitativ forskning som var den mest hensiktsmessige orienteringen, og intervju som den beste metodiske fremgangsmåten. Nedenfor vil jeg begrunne disse valgene, men først vil jeg redegjøre for den overordnede vitenskapelige forståelsen som ligger til grunn.

4.1.1 Vitenskapsteoretisk ramme for oppgaven

Mitt overordnede vitenskapsteoretiske perspektiv har vært teorien om sammenheng. Den fremhever ideen om at det er sansene som angir hva som er sant for oss, siden det er disse vi oppfatter verden gjennom. Teorien om sammenfall sier derimot at virkeligheten blir skapt utenfor oss, og vi kan avdekke den ved å gjennomføre objektiv og nøytral forskning. I et slikt perspektiv vil det å avdekke årsakskjeder være avgjørende for forskningen. Slik jeg ser det er virkeligheten mer en konstruksjon av våre erfaringer, og på den måten er virkeligheten slik den fremstår, en del av oss selv. Fordi våre oppfatninger er menneskelige og begrensede, vil vår kunnskap om verden også være det (Aase og Fossåskåret 2007).

4.1.2 Kvalitativ forskning og intervju som metode

Jeg ønsket i denne oppgaven å få en helhetlig forståelse av profesjonaliseringsprosessen i friluftsliv. Slike mål løses best ved å nyansere tema, og finne frem til de meninger som skapes på bakgrunn av informantenes opplevelser av dem (Widerberg 2001).

Den kvalitative orientering innebærer at oppmerksomheten rettes mot de kulturelle, dagligdagse og situerte aspektene ved menneskelig tenkning, læring, viten, handling og vår måte å forstå oss selv som personer på (Kvale og Brinkmann 2009:31).

Kvalitativ forskning har som hensikt å gå i dybden og gripe fatt i aktørenes perspektiv på ulike fenomener, og passer godt for intensive studier der det skaffes mye informasjon om de relasjonene aktørene inngår i. Derfor vil heller ikke kvalitativt materiale kunne generaliseres til populasjonen (Fog 2004; Aase og Fossåskåret 2007). Målet mitt var å få innsikt i aktørenes erfaringer, og deres oppfatninger og måter å se profesjonaliseringsprosessen i friluftsliv på. Derfor falt valget på intervju som metode.

Intervjuene kan variere etter hvor dyptgående de er. Et intervju kan ha en strukturert og standardisert form, eller en ustrukturert form som medfører at intervjuene i større grad blir en åpen dialog mellom intervjuer og informant (Widerberg 2001). Jeg ønsket meg fyldige svar for å få mest mulig nyansert materiale, samtidig som jeg ønsket å forholde meg til tematiske rammer. Med det som utgangspunkt falt valget på halvstrukturerte intervju. Som intervjuer blir man da relativt fri til å snakke om det som blir aktuelt underveis i intervjuet, samtidig som noen overordnede tema og stikkord blir styrende.

Et intervju skal kunne medføre en samtale mellom meg og informantene som er spesiell og unik (Widerberg 2001:16). Således vil ikke samtalen kunne gjenskapes eller valideres av andre. På den bakgrunn hevdes det at kvalitative forskningsintervju i motsetning til kvantitative undersøkelser, ikke medfører spesielle krav om reliabilitet og validitet (Fog 2004). Gyldigheten av materialet avgjøres således etter hvorvidt materialet er til å stole på. Noen hevder likevel at kvalitative forskere må ta hensyn til reliabilitet og validitet i sine studier, men etter kvalitative rammer (Kvale og Brinkmann 2009). Dette vil blant annet vises gjennom studienes ærlighet, redelighet og pålitelighet. Transparens er derfor et krav som nevnes for å gjøre valg og betraktninger så åpne som mulig (Fog 2004:188). Dette vil jeg gjennomføre ved å vise til en rekke valg som er gjort, klargjøre min rolle som intervjuer og redegjøre for de hensyn som er tatt i henhold til etiske implikasjoner.

4.2 Tilgang til feltet

Som nevnt i innledningen har jeg selv utdanning i friluftsliv og har vært en del av miljøet som jobber profesjonelt med friluftsliv. Gjennom kjente fra dette miljøet fikk jeg tips om enkelte som kunne være gode kandidater for intervju. Widerberg (2001) hevder man kan bruke kontakter for å få tilgang til informanter. Jeg har aktivt benyttet meg av mitt turledernetverk for å få kontakt med informanter. Jeg har i tillegg til dette brukt internett til å søke etter og finne informasjon om, aktuelle kandidater utenfor mitt turledernetverk.

4.3 Strategisk utvalg av informanter

Det er intervjumaterialet som legger grunnlaget for oppgaven, og for å få størst mulig rikt materiale til oppgaven, er utvalget av informanter spesielt viktig. Et strategisk utvalg av informanter gjøres etter hva som virker interessant og relevant i henhold til problemstillingene (Dalland 2007). Å skaffe informanter med kontrasterende oppfatninger og erfaringer, kan være nyttig for å skape dynamikk og vekslinger i intervjumaterialer. Da er kriteriene for utvelgelse spesielt avgjørende.

Det første kriteriet for utvelgelse var at informantene skulle arbeide med friluftsliv som førere, guider, turledere, veiledere eller instruktører. Som målgruppe var det deres opplevelser og tanker rundt profesjonaliseringen jeg ønsket å få tak i. Konfliktlinjene slik jeg har beskrevet dem innledningsvis var også noe jeg tok hensyn til i min utvelgelse. Aase og Fossaskåret (2007) fremhever informantenes egnethet som samhandlende aktører som et viktig ledd i det å få fruktbar empiri. Derfor var det spesielt aktuelt at informantene hadde bakgrunn fra både frivillige, kommersielle og offentlige organisasjoner. I tillegg var det ønskelig med variasjon i deres kompetansebakgrunn. Et annet kriterie for utvelgelse, var ønske om en blanding av kvinnelige og mannlige informanter. Dette fordi det hevdes at kjønn alltid har betydning for opplevelser og erfaringer i et felt (Bourdieu 2000). Som et siste kriterie ønsket jeg å få informanter med spredning i alder. Profesjonaliseringsprosessen har spesielt pågått de siste tre år, slik at alder kan ha en innvirkning på opplevelsen av den. Jeg ønsket at informantene skulle ha noe erfaring med turledelse, slik at det kun var aktuelt med informanter over 18 år. Det ble ikke satt noen øvre aldersgrense.

Det er en geografisk begrensning i utvalget til Møre og Romsdal og Sør Trøndelag. Dette var et valg basert på praktiske hensyn i form av tidsbruk og penger. Fordelen med disse områdene er at det er stor konkurranse mellom turlederne her, og det finnes et mangfold av turledere. Jeg vil likevel påpeke at friluftslivsaktiviteter som selges, er sterkt knyttet til natur og landskap. Derfor vil turlederne jeg har intervjuet, naturlig nok snakke om aktiviteter som er spesielt aktuelle i disse områdene, som for eksempel klatring og padling.

Jeg har påpekt at friluftslivsfeltet er komplekst, og består av mange ulike overlappende diskusjoner og grener. Jeg valgte derfor å avslutte med seks informanter av to grunner. Den mest avgjørende årsaken var av rent praktisk karakter, i form av tidsbruk og omfang på oppgaven. Jeg hadde i forkant av oppgaven skissert ned hvor mye tid jeg var villig til å bruke på å hente inn materiale, i den hensikt å bli ferdig med oppgaven innen normert studietid. Etter en måned på overtid i henhold til planen, valgte jeg å avslutte med seks informanter. Den andre innvirkende årsaken til dette valget, var opplevelsen av et ”metningspunkt” i enkelte sentrale tema (Brox 1990). Når flere intervjuer ikke medbringer særlig mer informasjon, eller begynner å ligne på hverandre, kan det sies at meningene om et tema er dekket. Svakheten med en slik løsning er at de mindre forskjellene og noen mindre sentrale tema, ofte ikke får anledning til å vises i materialet.

4.3.1 Informantene

Siden informantene samtykket til å delta i prosjektet, kan det sies å foreligge en form for selvutvelgelse i prosessen. Jeg vil gi en oversikt over deres kjennetegn, men velger av hensyn til informantene, ikke å redegjøre for flere enn kriteriene for utvelgelse.

Alle har erfaring med eller arbeider i dag som turledere i friluftsliv. Av seks informanter var det to kvinner og fire menn. Utvalget var i aldersgruppen mellom 28-52 år. Alle har sertifikater i en eller flere aktiviteter, og fem har høyere utdanning i friluftsliv eller naturbruk. En informant arbeider hovedsakelig i offentlig sektor, én i frivillig sektor, og fire i privat næringsliv. Jeg vil likevel påpeke at flere av dem veksler mellom arbeid i ulike sektorer som turledere.

4.4 Konstruksjon av intervjuguide

Widerberg (2001) anbefaler å gjennomføre kollektive forprosjekt knyttet til intervjuundersøkelser. Jeg valgte derfor å lage et forprosjekt av intervjuguiden, i forbindelse med et metodeprosjekt i studiene mine. Dette forprosjektet gikk ut på å konstruere en intervjuguide basert på samtaler med andre turledere i feltet. Samtalene ble gjennomført både på en systematisk og usystematisk måte. Jeg avtalte tid og sted for noen samtaler, mens andre ble gjennomført i forbindelse med arbeid eller tilfeldige møter.

I perioden hvor jeg utarbeidet intervjuguiden med hjelp fra andre turledere, kan det sies at mine erfaringer på feltet var observasjoner, og jeg var en deltakende observatør. Aase og Fossåskåret (2007) hevder at det er diskutabelt å benytte en lokal status som grunnlag for empirihenting, siden interaksjonen i slike tilfeller er ikke-gjensidig. Med det som bakgrunn måtte jeg vurdere om den informasjonen jeg fikk i ulike situasjoner, var riktig å bruke. Det som tilfaller en som har lokal status, er ikke nødvendigvis ment som et bidrag til andre formål, som for eksempel mitt metodeprosjekt. I samtaler med andre turledere om profesjonalisering av friluftsliv, påpekte jeg at jeg jobbet med en et metodeprosjekt der jeg skulle utarbeide en intervjuguide. Dette fordi det ikke skulle virke som et forsøk på å hente informasjon uten å tilkjenne hensikten med det. Jeg opplevde at turledernes deltakelse i utarbeidelsen av guiden, kom fra et ønske om å bidra i prosjektet mitt.

Det var flere årsaker til at jeg ønsket å få andre til å komme med respons og innspill til intervjuguiden. Kollektive forprosjekt kan utvide forskerens begreper og tilføre nye sider til tema som tas opp. I mitt tilfelle var det fruktbart med innspill for å høre betraktninger fra andre som ikke har erfaring med forskning og teori fra feltet. Bruk av teoretiske begreper anbefales ikke i forbindelse med intervju og samtaler. De bør brytes ned til konkrete begreper for å legge til rette for god kommunikasjon mellom forsker og informant (Fog 2004:79). Således er kommunikasjonen og materialet betinget av forskerens evne til å overføre teoretiske forestillinger til forståelige tema. Intervjuguiden er på bakgrunn av dette delt inn i fire kapitler, som hovedsakelig er et resultat av tema som er hentet fra tidligere forskning og teori, mine personlige meninger om tema, og innspill fra andre turledere. Jeg bestemte meg for å legge spørsmål relatert til betydningen av kjønn, til slutt i intervjuguiden. Dette ble gjort fordi kjønn i mange tilfeller kan være et vanskelig tema å snakke om. På den måten fikk jeg

og informantene anledning til å snakke om en del lettere tema til å begynne med, og samtalen kunne bli mer flytende. (Se vedlegg 1).

4.4.1 Refleksiv objektivitet - forskeren som verktøy

I kvalitative prosjekter fungerer forskeren som et verktøy og som egen informant (Widerberg 2001; Kvale og Brinkmann 2009). I henhold til Bourdieu (1990, 1995) vil forskerens habitus påvirke oppgavens vinklinger, og dermed kunnskapen som produseres i ulike felt. Således vil det være nødvendig å gjennomføre refleksjoner over sitt eget bidrag som forsker, og sine fordommer. Som en del av refleksjon over min rolle, gjennomførte jeg et minnesarbeid som anbefalt av Widerberg (2001) og Fog (2004), i forkant av intervjuene. (Se vedlegg 2). Dette viste meg betydningen av mitt eget kjennskap til tema, og at mine opplevelser og tanker vil prege intervjuene, det kvalitative materialet, og oppgaven i sin helhet.

Hjemmeblindhet

Det å være fortrolig med kulturen man skal studere, er en viktig del av å være en forsker i kvalitative studier (Aase og Fossåskåret 2007). Dette fordi det danner grunnlag for å forstå den andres livsverden (Fog 2004). Med feltet som egen arbeidsplass, vil mulighetene jeg har til å kjenne igjen turledernes situasjon, være større. Vår relasjon og erfaring åpner opp for erkjennelse av hverandres livsverden:

Jo mer vi kender til den kontekst, som det andet menneske bevæger sig i, des større mulighed har vi for at forstå hans mer nuancerede udtryk (Fog 2004:67).

Innsideperspektivet kan imidlertid bidra til det som blir sett på som hjemmeblindhet. Dette kan påvirke prosessen ved å være et hinder i å se nye ting og betraktninger, som går på tvers av det forskeren tror på bakgrunn av hans eller hennes erfaring i feltet. I mitt tilfelle kan hjemmeblindhet ha ført til at jeg som intervjuer i liten grad har fulgt opp tråder som ble presentert, fordi jeg allerede har en mening om profesjonaliseringsprosessen (Fog 2004). Halvstrukturerte intervju kan imidlertid forhindre at forutinntatte holdninger legger for store føringer på materialet, fordi de åpner opp for å snakke om andre ting enn det som er planlagt. Hjemmeblindhet er også et forhold som må tas hensyn til i analysearbeidet, fordi forskeren ofte ser ting gjennom sine kategorier. Som et ledd i å hindre kategoriene å overskygge mitt datamateriale, har jeg koblet det opp mot teoretiske perspektiver. Analysen vil jeg imidlertid komme inn på i kapittel 4.6.2.

I tillegg til de forhold som er nevnt overfor, vil forskerens ferdigheter som intervjuer påvirke kvaliteten på materialet han eller hun sitter igjen med (Widerberg 2001). Det vises til en rekke kjennetegn som definerer en god intervjuer (Kvale og Brinkmann 2009:177). Et godt intervju kommer blant annet til uttrykk gjennom åpenhet mellom intervjuer og informant, og relevante svar fra informanten. Intervjumaterialet blir derfor et grunnlag for vurdering av mine evner som intervjuer.

4.5 Gjennomføring av datainnsamling

Jeg sendte ut e-post til de jeg kunne være interessert i å intervjuer. Når de svarte at de ville være med i undersøkelsen, var jeg raskt ute med å avtale tidspunkt og sted, slik at det praktiske skulle være i orden. Jeg lot informantene velge sted for intervjuet, slik at de fikk anledning til å finne en plass de var komfortabel med. Noen av dem valgte arbeidsplassen og andre en lokal cafe'. Arbeidsplassen kan gi nyttig informasjon om informantens utgangspunkt i det daglige, men samtidig kan det også være en ulempe. Når de er på arbeid får de ofte ikke full anledning til å løsrive seg helt fra jobbsituasjonen (Widerberg 2001). Dette var tilfelle i mine intervju. Flere av intervjuene ble presset inn mellom andre økter og satte begrensninger på intervjuets lengde og innhold. Derfor måtte jeg som intervjuer, med en begrenset tilmålt tid, velge ut og fordele spørsmål etter hva jeg synes var viktigst å snakke om i disse tilfellene. Dette satte begrensninger for oppfølgingen av enkelte svar, og selvfølgelig hvor mange tema vi kunne komme inn på. I etterkant av spesielt ett kort intervju ble det etter informantens forslag, gjort en avtale om å sende tilleggsspørsmål på mail. På den måten fikk jeg anledning til å følge opp intervjuene i etterkant, med flere spørsmål.

Hele datainnsamlingen tok meg hovedsakelig fem måneder, fra september 2010 til januar 2011. Jeg valgte å gjennomføre og avtale ett intervju om gangen. Dette ble gjort med sikte på å skape oversikt over materialet, og prosessen jeg var i som intervjuer. Ulempen med dette var at datainnsamlingen tok forholdsvis lang tid. Fordelen med en slik løsning var at jeg i etterkant av hvert intervju, fikk anledning til å høre lydopptaket flere ganger og notere ned interessante sammenhenger og tema.

4.6 Analyse av datamateriale

4.6.1 Transkribering

For å klargjøre materialet for analyse ble alle intervjuene transkribert etterhvert som de ble gjennomført. Jeg valgte å transkribere hvert enkelt intervju før jeg gjennomførte et nytt, fordi dette arbeidet ga meg viktig informasjon om intervjueteknikken min, og tema som kunne vært utdypet mer. Når utsagn blir skrevet ned på papir får forskeren anledning til å se saken fra et tilbaketrukket perspektiv (Kvale og Brinkmann 2009). Papirversjonen tilførte i tillegg til dette, andre nyanser til det som hadde blitt sagt.

Transkripsjonene ble utført så ordrett og henhold til dialekten som mulig, slik at analysen skulle ha de beste forutsetninger. Dette nevnes som en viktig del av transkripsjonens reliabilitet (Kvale og Brinkmann 2009). Likevel vil levende samtaler reduseres til utklipp av tekst, når et materiale presenteres gjennom sitater (Fog 2004). Således vil det som var løpende refleksjoner fra informantens side begrenses, og informanten stå i fare for å fremstå som mindre reflektert. En samtale og dens fulle meningsinnhold vil aldri kunne gjentas og spesielt når kroppsspråk og andre kommunikasjonskanaler ikke får uttrykk i det som står nedskrevet.

I den ferdige analysen har jeg valgt å skrive om sitatene til bokmål. Dette er gjort fordi dialektene i mange tilfeller var vanskelige å forstå når materialet var nedskrevet. For å få fram viktige poeng, har spesielt lange sitater blitt kortet ned med tegnet (...), og pauser i sitatene er markert med tre punktum. Meningsfortettingene av sitatene representerer de største redigeringene av materialet (Kvale og Brinkmann 2009). I lengre samtaler om et tema, har jeg tatt vekk det jeg opplevde som unødvendige setninger og kuttet ned på antallet ord. Resultatet er at poengene ble tydeligere og mer konkrete i henhold til det jeg ønsket å få frem. Jeg har likevel vært bevisst på ikke å klippe sitatene uhensiktsmessig, og dermed stå i fare for å redigere betydningen for mye og fortolkningens validitetsgrunnlag.

4.6.2 Dialogorientert analyse

Jeg begynte å se sammenhenger mellom materialet og de teoretiske perspektivene, mens jeg lyttet til informantene (Kvale og Brinkmann 2009). Dette var mulig fordi jeg hadde lært meg teoriens hovedtrekk før konstruksjonen av intervjuguiden. Ting som ble sagt ble derfor tolket fortløpende undervegs i intervjuet.

I etterkant av hvert intervju, skrev jeg som nevnt ned noen stikkord over det som virket spesielt relevant for min oppgave. Det første utkastet til analysen var derfor en tematisk oversikt over materialet. Deretter begynte prosessen med å bearbeide dette sammen med teoriene, til en mer strukturert form.

Målet med analysearbeidet er å svare på problemstillingene. For å løse denne oppgaven på beste måte har jeg valgt å utføre analysen ved å veksle mellom teori og empiri, hvor teksten presenteres i en løs fletting mellom fortolkninger og intervjusiter (Kvale og Brinkmann 2009). Målet med en slik fremstilling er å skape dialog mellom intervjumaterialet og mine teoretiske perspektiv. Jeg har forsøkt å unngå tolkninger som ikke er tilstrekkelig underbygd i materialet ved å se etter argumenter og sammenhenger. Analysens validitet er avhengig av at de fortolkningene som blir gjort har sammenheng med meningen av det som blir sagt (Kvale og Brinkmann 2009). Forskeren må derfor vurdere hvorvidt fortolkningene er berettiget og godt fundert i informantens forståelser. I prosessen med å analysere og strukturere materialet har jeg gått mange runder, og i utvalget av materiale har deler av det blitt avskrevet undervegs, fordi forholdet mellom informantens meninger og de teoretiske perspektivene ikke hadde en logisk tilknytning.

4.7 Ethiske betraktninger

Jeg har vurdert det til at min studie av profesjonaliseringsprosessen i friluftsliv ikke er spesielt sensitiv i sitt innhold. Dette med utgangspunkt i at profesjonalisering er mindre personlig tema. Intervjumetoden medfører likevel en rekke etiske implikasjoner når det gjelder å forberede, hente inn og behandle datamateriale (Fog 2004). Et intervju bør planlegges og gjennomføres i henhold til etiske vurderinger gjort av meg som intervjuer i forkant av intervjuene, og undervegs i prosessen (Widerberg 2001). Jeg vil i det videre diskutere forhold som informert samtykke, maktforhold mellom intervjuer og informant, anonymisering av informanter, og til slutt betydningen av forskerens status og rolle i intervjuprosessen.

4.7.1 Informert samtykke og tilbakeføring

Informert samtykke bør innebære en sikring om at informanten deltar frivillig, samt at han eller hun har informasjon om hovedtrekkene i intervjuet (Kvale og Brinkmann 2009). For at informantene ikke skulle føle seg tvunget til å være med i undersøkelsen, kontaktet jeg som

nevnt alle gjennom e-post, med informasjon om formålet med intervjuet og hovedtrekkene i designen. Kvale og Brinkmann (2009) påpeker at det er viktig å nevne hvilke forhold som vil tas opp i intervjuet, for å klargjøre for informantene hva som venter dem. Dette støttes av flere (Widerberg 2001). Jeg valgte ikke å sende ut intervjuguiden i forkant av intervjuene, men gikk kort gjennom de ulike tema samtalen sannsynligvis kom til å berøre, i forkant av hvert intervju. Som en del av samtykket spurte jeg om tillatelse til å bruke båndopptaker. Alle informantene sa ja til dette.

I etterkant av intervjuene ble alle informantene tilbudt en utskrift av samtalen. To informanter ville ha det, og fikk i etterkant tilsendt materialet i en e-post. Ingen har kommet med tilleggsopplysninger eller kommentarer til materialet. Informantene har også hatt anledning til å trekke seg under hele prosessen. Ingen har trukket seg etter de var intervjuet, og dette gjør meg trygg på at alle mine informanter valgte å delta i undersøkelsen av egen fri vilje.

4.7.2 Maktasymmetri i forholdet mellom intervjuer og informant

I mange situasjoner kan kvalitative forskningsintervju skape en illusjon om at man sitter i en gjensidig og åpen samtale. Flere forskere hevder at et forskningsintervju er en asymmetrisk maktrelasjon, hvorpå intervjueren er i et maktforhold overfor informanten (Kvale og Brinkmann 2009; Aase og Fossåskåret 2007). For meg som har jobbet som turlleder, var dette spesielt relevant. Min bakgrunn som turlleder kan således skape en oppfatning av at jeg og mine informanter, som alle er turledere, er likestilte i intervjusituasjonen. Ved å gjennomføre visse etiske vurderinger i forkant av intervjuene, og ta hensyn til disse underveis, håpet jeg å unngå det som hevdes å være overgrep på informantene (Fog 2004).

Som et resultat av maktasymmetrien måtte jeg blant annet ta hensyn til informantenes grenser. I mine intervju fikk jeg for eksempel inntrykk av at enkelte konfliktrelaterte spørsmål, knyttet til maktforholdene i feltet, resulterte i diplomatiske svar fra noen informanter. På en måte kunne videre utgreiinger av disse konfliktene gi meg mer materiale å bygge analysen på, men jeg valgte i noen tilfeller ikke å gå videre av hensyn til informantene. Spørsmålene som stiltes var derfor innenfor hva jeg oppfattet som etisk forsvarlig.

4.7.3 Konfidensialitet

Resultatet av å publisere undersøkelsen og konsekvensene dette vil ha for informantene, er noe jeg har lagt spesielt vekt på i mine etiske vurderinger. Min undersøkelse har som mål at

ingen informanter på noen måte, skal komme til skade etter å ha deltatt i den. Informantene inngår i et relativt begrenset miljø, og det kan føre til at de er mer sårbare overfor gjenkjenning. Siden jeg selv beveger meg i feltet har jeg bevisst unngått å snakke om intervjuene til andre. Jeg har likevel blitt spurt om dette, og har løst det ved å si at informasjonen var konfidensiell. For at de negative konsekvensene for informantene skal bli så minimale som mulig, har jeg valgt å anonymisere dem. Det er fordi privat informasjon bør unngås i dokumenter som skal offentliggjøres og informasjon som beregnes som sensitiv skal anonymiseres (Kvale og Brinkmann 2009).

En god regel ved bruk av intervjumetoden er at informantene ikke skal kunne bli identifisert i et utvalg av tre personer, ved å sette sammen ulike deler av informasjonen. Dette anses som indirekte personidentifiserende informasjon og skal heller ikke lagres på PC. I denne sammenheng inneholdt lydfilene privat informasjon eller nok informasjon til at informantene kunne identifiseres. Det var derfor nødvendig å slette lydopptakene etter transskripsjonene var gjort, for å hindre at informasjon om informantene og deres kjennetegn kunne komme på avveie.

Når det kom til det transkriberte materialet, valgte jeg undervegs i transskripsjonen å fjerne enkelte kjennetegn som gjorde informantene gjenkjennelige. Dette ble gjennomført ved å ta vekk de fleste navn i intervjuene og erstattet med generelle begrep som navn, sted, arbeidssted og lignende. Dette gjelder for blant annet navn på personer, skoler, arbeidssted og kombinasjoner av utdanning. I henhold til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS kan anonymiserte transkriberinger lagres på PC selv om noen anbefaler at det bør slettes etter det er tatt utskrifter av materialet (Widerberg 2001). Jeg valgte å beholde det transkriberte materialet på PC, inntil jeg hadde plukket ut det materialet som var aktuelt å bruke i analysen. Deretter ble det slettet. I selve analysen har jeg nummerert informantene i rekkefølgen én til seks, istedenfor å bruke navn ved sitatene²¹. Ved å skrive om sitatene til bokmål har jeg også fjernet deler av informantens personlige trekk.

4.7.4 Status og rolleforventninger

I intervjuene vil jeg og mine informanters relasjoner bærer preg av våre statuser, og rolleforventninger knyttet til disse (Aase og Fossåskåret 2007). Samtidig pekes det på at en status innebærer en rekke forpliktelser. Intervjuene medførte en statusendring meg og mine

²¹ I analysen vil dette gjøres til kjenne gjennom forkortelsene IP1-IP6.

informanter. Slik jeg ser det hadde jeg to stater og én rolle. Først og fremst var jeg masterstudent og intervjuer i denne prosessen, deretter turlleder i feltet. Valget stod mellom å sette min turllederstatus til side, kun ha status som intervjuer, eller ta den inn som en del av prosessen. Jeg visste at ved å være åpen om at jeg selv var turlleder, ville det bli det skapt enkelte rolleforventninger fra min og kanskje deres side (Aase og Fossåskåret 2007:62). Derfor valgte jeg å fortelle mine informanter, hvis det kom opp, at jeg selv hadde arbeidet som turlleder og hadde utdanning i friluftsliv. Med det som utgangspunkt og med de forventningene som kom med den statusen, valgte jeg å gjennomføre intervjuene uformelle, og så dagligdagse som mulig. På den måten nærmet jeg meg det Widerberg (2001) beskriver som nærhet.

En rekke valg har blitt tatt for å ivareta oppgavens pålitelighet og ærlighet. Analysen har en sentral rolle i dette. Den har som hensikt å utvide vår forståelse av profesjonaliseringsprosessen i friluftslivsfeltet. Ved å koble datamaterialet opp mot profesjonaliserings- og maktteori kan vi se materialet fra nye perspektiv.

5 Analyse

Jeg vil i den første delen av kapitlet forsøke å si noe om hvilken status formell kompetanse tillegges i profesjonaliseringen av friluftsliv, og hvilke konsekvenser dette har for turlederne. Materialet vil hovedsakelig diskuteres opp mot profesjonaliseringsteori (Larson 1977; Collins 1979; Siegriest 1990), men jeg vil også benytte meg av deler av Bourdieus (1995, 2000) teori for å utdype disse forholdene. I analysens andre del vil det hovedsakelig være Bourdieus (1990, 1995, 1996a, 1996b, 1996c, 2000) teori om makt som bidrar til tolkningen av materialet. Dette er fordi jeg her ønsker å se hvordan profesjonaliseringsprosessen påvirker maktforholdene i feltet.

5.1 Formell kompetanse som statusmarkør i friluftsliv

Kompetansebasen fremstår som den mest sentrale dimensjonen knyttet til profesjonaliseringsprosesser, fordi det er den som legitimerer ekspertrollen (Siegriest 1990; Larson 1977). I de fleste profesjonaliseringsprosesser er derfor utviklingen av en formell kompetansebase grunnleggende (Siegriest 1990). For friluftslivets del har som vist ideologien som tufter på allemannsretten og styrking av den enkeltes evne til å ferdes, hatt rotfeste i den norske turkulturen og påvirker hvordan kompetansebasen utformes. Vi har tradisjoner for den nytteorienterte og enkle naturbruken, hvor overføring av ferdigheter og kunnskaper skjer mellom generasjonene. Det virker som om ufaglærte turledere har hatt stor definisjonsmakt på feltet, fordi friluftslivstjenester har vært sterkt knyttet til frivillighet.

Jeg har vist hvordan ulike samfunnsendringer har påvirket friluftslivet, og hvordan moderniseringen av feltet har medført en rekke endringer, samtidig som det tradisjonelle friluftslivet fortsatt setter sitt preg. Profesjonaliseringsprosessen har blant annet åpnet opp for nye grupper turledere, og aktivitetsmønsteret har forandret seg. Globalisering er nevnt som en viktig faktor for hvordan og hvilket friluftsliv som blir utøvet (Miljøverndepartementet 2001). I materialet påpekes det at mindre erfaring med friluftsliv, og utviklingen av flere nye aktiviteter, har skapt behov for profesjonelle turledere. De kan drive opplæring og veiledning innenfor disse aktivitetene hvor kjentmannskulturen og "tur etter evne" prinsippet ikke strekker til. Moderniteten har på den måten brutt opp gamle strukturer av læring i friluftsliv.

Giddens (1991:33) beskriver prosessen slik:

Modernity, it might be said, breaks down the protective framework of the small community and of tradition, placing these with much larger, impersonal organisations.

I tråd med dette, er det mye som tyder på at det finnes en feltspesifikk oppfatning av hva som kreves av kompetanse for å være en turlleder. Identiteten som yrkesutøver skaper de oppfatningene som definerer hvem man er som yrkesutøver og hvilke verdier, holdninger, ferdigheter og kunnskaper som legges til grunn (Heggen 2008). Det vi kan kalle turllederhabitus blir konkretisert gjennom en rekke handlinger og praksiser, som definerer riktig atferd for gruppen. Det virker som om at habitus er omgitt av en rekke diskurser knyttet til kompetansebasen.

Det antydes blant annet at det foreligger et skille mellom yngre og eldre turledere når det gjelder synet på uformell erfaringskompetanse. Det kan komme av en økende tendens til profesjonalisering (Larson 1977). En av informantene uttrykte aldersskillet slik:

Eldre er mer opptatt av erfaring, fordi det har vært mer snakk om sertifisering og profesjonalisering i dag (IP6).

Ekspertsystemene er avhengig av at deres kompetanse blir legitimert i samfunnet for at de skal få et marked der de kan drive opplæring og veiledning i friluftsliv. Debatten rundt behovet for formell utdanning og opplæring for turledere, fremstår derfor som et naturlig element i profesjonaliseringen av friluftslivsfeltet. Det spesielle med friluftslivsfeltet er at et mangfold av faglærte og ufaglærte turledere har, uavhengig av sin kompetanse, rett til å selge turledertjenester. Som en informant påpekte, har institusjonaliseringen av kompetanse likevel medført at det er flere som tar utdanning for å bli turledere. Det tyder på at turlederne må ta utdanning for å få legitimitet, og tilegne seg nok ferdigheter og kunnskaper. Dette gjelder spesielt for salg av komplekse og risikobetonte friluftslivsaktiviteter. På friluftslivsfeltet omtales det blant turlederne for eksempel på denne måten:

Hvis vi skal følge den ordinære norske friluftstradisjonen så trenger vi ikke kvalifiserte turledere. Da skal folk per definisjon vokse opp i skogen bak huset sitt og utvikle erfaring i nærmiljøet sitt og bli dyktige. Det er den norske friluftstradisjonen. Men ved globalisering så er ikke dette nødvendigvis slik lenger. Det gjør at du i mye større grad får fram dette med ulike forma for kvalifikasjoner og ulike forma for krav og stiger og så videre (IP2).

Det tyder på at det profesjonaliserte friluftslivet er i ferd med å utvikle et nytt doxa på feltet, hvor utdanning ses på som nødvendig. En informant uttrykte dette behovet på denne måten:

Jeg tror det å skaffe seg mer formell kunnskap er en del av jobben, og jeg har en viss strategi på det.(...) Ja, formalisering føler jeg er nødvendig. Både ut i fra det å gi et best mulig tilbud og være best mulig forberedt til uheldige omstendigheter som kan oppstå. Så vet man at man har gjennomført kurs og opplæring, og har fått den opplæringen som man trenger (IP5).

Det stilles likevel spørsmål til denne utviklingen, hvor det stilles krav til formalisert kompetanse i ulike organisasjoner innen friluftsliv. Det kan være et uttrykk for en ortodoks kamp i feltet, hvor det tradisjonelle doxa prøver å forsvare sin plass blant turlederne (Bourdieu 2000). Noen har et spesielt ambivalent forhold til det som kan være det nye doxa. Dette virker som å komme av den lange dugnadstradisjonen på feltet.

Som vi vet er friluftsliv i relativt stor grad profesjonalisert i Europa. Det er i hovedsak profesjonelle som driv på med det i mye større grad enn det er i Norge. I Norge er det en forholdsvis stor del dugnadsfriluftsliv også. Men vi har en tendens til å ta etter det som skjer i Europa forøvrig, og da får du krav om formaliteter knyttet til friluftsliv. Jeg tror ikke vi klarer å unngå det, men det kan godt hende vi trenger å være mer bevisst i forhold til akkurat det, slik at vi klarer å ta vare på det tradisjonelle norske, samtidig som vi har realistisk forhold til alle disse krava, stigen og hva det måtte være. Som vi blir mer eller mindre pådytta, fordi dette fins andre plasser (IP2).

Det tradisjonelle doxa har som omtalt, sitt utgangspunkt i den frivillige delen av feltet, hvor turledernes kompetanse blir bygget opp gjennom uformalisert erfaring. Det synes som om denne oppfatningen fortsatt setter preg på turledernes habitus, da de argumenterer for at utdanning i seg selv ikke er nok. Det omtales i materialet slik:

I friluftslivet så nytter det ikke bare å ha utdanning, man må jo vær lidenskapelig interessert og like å være på tur (IP5).

Det som også kommer tydelig frem er vekten informantene legger på personlig egnethet for yrket. Herunder inkluderes det å være spesielt interessert i friluftsliv og “brenne for det”. Det virker som denne interessen er avgjørende for at du skal kunne opprettholde nok kompetanse og videreutvikle din egen kompetanse over tid.

Jeg tror du bør brenne for det. Du må ha vært entusiast siden du var liten, fordi du må være født med den interessen for ting og trent systematisk fra du var liten. Uten å vite hvorfor, du bare fortsetter å bruke alt du tjener og all di tid. Hvis du gjør det, så har du den her titusen timers grensa og har innsikt til å forstå at du må trene og ikke kan flyte på gammel kompetanse. Og det er også en fare etter hvert som du blir eldre og samler deg opp erfaring og tror at du kan flyte på det. Men da må du holde deg skarp hele tiden og spesielt i klatring (IP4).

Utdanning synes likevel å være nødvendig for turledereyrket, fordi noen påpeker at kunnskap om gruppeledelse i større grad enn personlig erfaring, avgjør om du kan utføre jobben på en profesjonell måte. Utdanning og erfaring med å lede grupper blir således relevant for en god yrkespraksis. Informantene argumenterer for at turer over evne har blitt mer aktuelt, som følge av samfunnsutviklingen, og at det er det som skaper behov for turledere med formell lederkompetanse.

Det viktigste er å skaffe seg erfaring med gruppa på tur. Fordi det tekniske nivået ikke er innmari høgt når en er på tur med gjester. Poenget er at de er på tur over evne, så må jeg som er fører, ha overskudd til å kunne takle alle de situasjonene. Fordi dem er på tur over evne, og i et terreng som dem ikke kan håndtere på et trygt nok vis på egen hånd. Så derfor er det erfaringa med gruppa på tur som er aller viktigst ... den tekniske egenerfaringa i forhold til å beherske fryktelig vanskelig klatring eller fryktelig vanskelig skikjøring, er ikke så viktig. Det faget her handler om å ha med gruppa på tur, og det handler ikke om å være sterk i fingrene og ha god balanse. Så dermed så har det veldig lite relevans at du har tung egenerfaring i for eksempel klatring. Så det å ta med gruppa på tur og kunne håndtere det og lese gruppa kan du si, stemning, fremdrift og måten de beveger seg på, og kunne legge opp turen deretter ... så egenerfaring i seg selv, det er på ingen måte nok (IP3).

En informant gir derimot inntrykk av at det hun benytter seg av i sin yrkespraksis, stort sett baserer seg på det hun har opplevd i sitt eget liv og utviklet gjennom egenerfaring på området.

Den artigste tingen og det folk kanskje er interessert i å høre om, kan jo være fra norsk kultur, spesielt for utenlandske. Det er stort sett fra mitt eget liv eller ting jeg har opplevd privat. Men jeg tror utdanning er nødvendig hos mange grupper og det gjør at jeg føler meg trygg på at jeg har ting å komme med og bidra med, har noe å fortelle folk (...) det gjelder høyt utdanna og spesielt interesserte (IP1).

Det hevdes at de ferdigheter og kunnskaper som er nødvendig for å utføre en jobb, ofte tilegnes i arbeidslivet og ikke under utdanning (Smeby 2008; Collins 1979). På den måten fremstår formell utdanning først og fremst som en inngangsbillett til yrket. Derfor virker det som om uformell erfaring er et viktig grunnlag i kompetansebasen, som gjør det mulig å selge turledertjenester, fordi det er her de fleste synes å opparbeide seg den grunnleggende kompetansen til ulike aktiviteter.

Jeg tror at den personen som har mest erfaring er den personen som kommer til greie seg best i en praktisk situasjon. Du lærer jo best når du gjør ting selv (IP1).

Når det kommer til utdanningens rolle for den enkelte turleder, viser materialet at trygghetsfølelsen formaliseringen gir, er sett på som viktigst. De hevder at disse kvalifikasjonene kan skaffe dem flere rettigheter ved at de har noe de kan bevise sin kompetanse med. Det kan synes som om formaliseringen skaper tilgang til yrket, mens i praktiske situasjoner er det erfaringskompetansen som kvalifiserer turlederne. Dette betyr at utdanning har en sertifiserende funksjon (Smeby 2008). Interessant i denne sammenheng er at en informant ikke kan huske at han har hatt bruk for disse kompetansebevisene for å få jobb som turleder.

Det var fordi jeg tenkte at det er greit å ha det formelle, papirene på plass. (...)hvis jeg skulle jobbe med friluftsliv senere. Jeg kunne si at; du, jeg har gått på idrettshøgskolen og tatt mellomfag friluftsliv, veilederstudiet. Så har jeg hvertfall det å slå i bordet med. (...)jeg kan ikke huske om jeg har hatt bruk for det faktisk (IP4).

På den måten virker det som om at turlederne skaffer seg utdanning for å få tilgang til feltet, og at utdanning kanskje ikke har like stor verdi for arbeids- eller oppdragsgivere. Det kan likevel tyde på at det finnes andre forhold som gjør utdanning relevant for yrkesutøverne.

Det ble blant annet påpekt at utdanning skaper en forestilling om at den kunnskapen som læres der, er legitim og nøytral og uavhengig av gruppen den tilhører (Larson 1977; Bourdieu 1995). I tillegg til det virker det som om standardene legger grunnlag for en slags objektiv vurdering av aktørene. Fordelen av å benytte seg av kompetansestandarder synes dermed å være flere. Kompetanse i regulerte former ser ut til å gjøre det enklere for kundene å kjenne igjen metodene som brukes, selv om praksisen til ufaglærte kan være like gode. Informantene påstår at slike vurderinger ikke kan gjøres på de som ikke har formalisert kompetanse.

Det er gjenkjennelig for gjestene som skal være med da. Det som er anvendt praksis er felles for alle som jobber med det. Det er ikke tvil om at en selvlært veileder kan gjøre det like godt som en som er kvalitetssikret gjennom en organisasjon. Mens du får et minimumsnivå på gruppehåndtering og det sikkerhetsmessige gjennom sertifiseringer, det er ikke sikkert hvis en er selvlært (IP3).

Utdanning vil på den måten fungere som kompetansebevis i henhold til en legitimert og nøytral standard. Dette ser også ut til å gjelde hvis du skal velge ut turledere til ulike jobber.

Skal du dra til Isfjorden på tur, søker du etter en guide som du vet noe om. Hvis han er sertifisert etter en allmenn kjent standard, så vil det være selvsagt å bruke han (IP6).

På tross av det som kan ses ut som å være utdanningens sertifiserende rolle, viser materialet at skjønn er en vesentlig faktor i utøvelsen av turledereyrket. Bruk av skjønnbaserte beslutninger har ikke utgangspunkt i teori, og er med på å støtte under uformell praksis- og erfaringskunnskap som en vesentlig del av kunnskapsbasen for å kunne utøve yrket (Grimen 2008).

Kvalifisert skjønn er jo et begrep vi snakker mye om da, og bruker mye. Den her mer eller mindre intuitive forståelsen av hvordan en skal gjøre det. Som snekkeren da så er det jo lett å slå med hammer, men det er jo vanskelig å bli dyktig å slå med hammer. Det å bruke sitt kvalifiserte skjønn til å gjøre ting på en smidig måte er jo en sånn kjernesak i kvalifiseringa. Det løses ofte ulikt fra person til person, men det er flere måter å gjøre de samme turene på, løse de samme utfordringene på. Både reint sånn teknisk og veivalg vil variere ut i fra den enkeltes kvalifiserte skjønn. Så da vil det bli variasjoner innenfor hvordan hver enkelt gjør det, men alle som er innenfor vår organisasjon har en felles forståelse for hva som er innenfor og hva som ikke er innenfor. Av det som er innenfor sånn rent sikkerhetsmessig, så vil det jo være store variasjoner (IP3).

I noen tilfeller hevdes det at skjønn utøves på tvers av regler og er taus av karakter, og kan på den måten heller ikke standardiseres (Freidson 2001). Likevel peker informantene på at skjønn utøves innenfor en viss grense, og at hans organisasjon er bevisst på hva som oppfattes som ”innenfor”. Det forutsetter en form for opplæring i hva som er korrekt skjønn, slik at utdanningen legger til rette for og kvalifiserer skjønnutviklingen. Det kom likevel fram at de med tyngre uformell erfaring på feltet, kan ha større evne eller kapasitet til å variere utførelsen av yrket innenfor disse grensene.

Man bruker skjønn med utgangspunkt i kompetanse og erfaring, og jo mer kompetanse og erfaring på området jo lettere er det da kanskje å driste seg til det å improvisere og bruke skjønn (IP5).

Som utdypet i det senmoderne samfunnet, utvikles det en ny form for tillit til ekspertsystemene (Giddens 1991). Men hvordan uttrykkes dette innenfor friluftslivsfeltet?

5.1.1 Uformell erfaring og systemtillit i friluftsliv

Jeg har i kapittel tre vist at tillit til ekspertsystemenes kompetanse, er en forutsetning for å kunne profesjonalisere et felt. Erfaring med naturen vises i materialet som en elementær del av å kunne oppnå denne tilliten for turledere, fordi det fremstår som nødvendig for opplevelsen av trygghet. Denne erfaringskompetansen synes å være et grunnlag for å ta en rekke beslutninger. Noen av mine informanter fremhever at det er evnen til å gjøre endringer undervegs, som skaper trygghet hos gjestene.

Noen er proffe når jeg føler at dem greier å gjøre endringer i programmet, derfor tror jeg at erfaring er mer verdifullt enn ei sertifisering (...) Det er at folk vet hva de skal gjøre, at du har en plan, Hvis du leie inn en person da, så er det klart at den må ha kontroll hvis det er værendring og den type ting. Men mer generelt, så er det at det er godt organisert, at dem er der til rett tid og forklarer hvordan ting skal gjøres, slik at alle forstår det og at du føler deg trygg (IP6).

Således vil den erfarne turlederen og hans eller hennes evne til å gjøre valg med overskudd og flyt være en fordel i yrket. Tyngre personlig erfaring ser ut til å kvalifisere for arbeidet som turleder. Materialet viser likevel at det finnes en oppfatning om at valg, som er basert på uformell erfaring alene, kan skape uheldige situasjoner. Å bygge yrket basert på dette, er således ikke godt nok. Derfor fremstår for eksempel opplæring i nødvendig kunnskap som førstehjelp, vær og sikkerhet, som en sentral del av det å øke turledernes fagkompetanse.

Det er jo visse punkter du bør være innom, så det går jo an å ta visse kurs som sikrer at du har vært gjennom noen punkter da. Det kan jo hende at en person har gått på tur alene hele livet, kanskje han bare har vært heldig (IP1).

Men hvordan ser turlederne på valget mellom en akademisk eller spesialisert utdanning?

5.1.2 Spesialisert eller akademisk kompetansebase for turledere

Akademisering er et kjennetegn knyttet til profesjonaliseringsprosesser, hvor teoretisk kunnskap ses på som nødvendig for å kunne utøve et yrke. Slik sett var oppblomstringen av høyskoleutdanninger innen friluftsliv, et tegn på at formell teoretisk kompetanse var

nødvendig for å imøtekomme profesjonaliseringen av feltet. Akademisering står også sentralt i diskurser som definerer makt og status etter kompetanse, selv om noen vil kunne si at dette er fjernt fra det som vi forstår som det enkle nordiske friluftslivet (Tordsson 2003a; Bentsen et. al 2009).

Årsakene til at flere av informantene valgte å ta akademiske utdanninger virker uklare. Hovedsakelig fremstår akademisk utdanning som en fornuftig vei å gå for å ha friluftsliv som yrke:

Jeg var veldig interessert i friluftsliv og følte at jeg var veldig privilegert for å kunne ta utdanning med utgangspunkt i interessene. Jeg har alltid vært opptatt av naturvern, miljøspørsmål og slike ting. Verdimessig så passa det veldig greit å satse på en utdanning som hadde friluftsliv i seg (IP5).

En får jo et inntrykk av at en må gå videre på et eller anna vis. Det er nok ikke så bevisste valg det med høyskole eller ikke høyskole. I den informasjonen som jeg hadde så var det det eneste alternativet, hvis du ikke skulle bli håndverker. Det var høyskole som var greia (IP3).

En informant er derimot klar på at hans akademiske utdanning ikke var relevant for det praktiske kvalifiserende arbeidet. Det hadde ikke gitt ham mer kompetanse for yrkespraksisen som turlleder. Collins (1979) antakelser om at høyere utdanning ikke skaper dyktigere yrkesutøvere, ser ut til å ha forklaringskraft på friluftslivsfeltet. Betydningen av akademisk kompetanse ble for eksempel uttrykt slik:

Nei, jeg kunne gjort akkurat det samme som jeg har gjort. Jeg har jo guida i fjellet og hatt klatrekurs og slike ting, så jeg har ikke fått noen kompetanse, sånn reell kompetanse ved å studere der i det heile tatt, som jeg har hatt bruk for. Men jeg føler meg lite granne tryggere på en måte. Du bør ha en utdanning bare for å kunne si; ja, jeg har utdanning (IP4).

En annen informant opplevde derimot sin akademiske utdanning som mer relevant for sin yrkespraksis som turlleder.

Jeg føler meg tryggere på at jeg har ting å komme med. Har noe å fortelle folk (IP1).

Det kommer frem ulike oppfatninger om akademiske utdanning gir turlederne mer kompetanse i praktiseringen av yrket, men det som er tydelig er at det gir informantene

opplevelsen av å få flere rettigheter. Dette kan således knyttes til makt. Noen hevder derimot at turlederne må ha spesialiserte praktiske utdanninger for å få jobb som turleder dag.

For å få jobb må du ha spesielle egenskaper som aktivitetsleder i kajakk eller brefører og sånne ting (...). De fleste er jo egentlig klatrere, profesjonelle alpine skiløpere eller kajakkpadlere (IP1).

Sertifiseringsstigene viser at formell praktisk kompetanse har fått en større rolle i profesjonaliseringsprosessen. Flere av mine informanter bekrefter at sertifiseringer etter stiger, er en viktig kompetansegivende utdanningsform på feltet. Hovedsakelig føler turlederne seg både tryggere og mer kompetent i yrket som følge av sertifiseringene.

Det gjør meg jo både tryggere på det jeg allerede kan, men det gir meg også muligheten til å lære nye ting. Ta ut nye aktiviteter som jeg ikke gjorde tidligere (IP5).

Viktig i denne sammenheng og som en kontrast til akademiske utdanninger, er at sertifiseringer etter stiger, fremstår både som en inngangsbillett til yrket, og som en kvalifiserende opplæring til det praktiske yrkesarbeidet.

5.1.3 Ny standard for feltet

Utdanning kan sies å være en del av friluftslivets kulturelle kapital. Det å beherske ulike kompetanser og praksiser kan være avgjørende for i hvilken grad turlederne lykkes i yrket. Kulturell kapital kan i denne omgang forstås som en turladers muligheter til å forstå de praksiser og handlemåter som legges til grunn for ulike aktiviteter.

Abstrakte modeller som blant annet risikoveiledningen, viser at risikohåndtering har blitt et eget fag som nå har blitt aktuelt i friluftsliv. Når det gjelder internkontrollforskriften kan det også være et tilfelle, hvor mengden kulturell kapital har innvirkning på håndteringen av den. Som en av mine informanter påpekte, må aktørene kunne håndtere slike redskaper og kunne praktisere disse reglene i arbeidet, for at de skal ha en effekt. De som snakker samme språk belønnes, og det er de som er i stand til å beherske ulike former for dokumenter og overføre dem til praksis.

Du må forstå og bruke det, og mene noe med det. Hvis du har HMS og risikoanalyse og sikker jobbanalyse, så må du på en måte dekke oppgavene. Det kan ikke bare være noe som det her departementet har sagt du skal gjøre, uten at du gjør det. Det må ha en effekt. Du skal jo håndtere det her papirredskapet (IP4).

Hvis det er standarder og lovverk som skal legg premissene for hva som er innenfor så må alle snakke det samme språket (IP3).

Standarden for hvordan man skal gjennomføre føring og ledelse i naturen synes å gå i retning av det som er vanlig praksis for helprofesjonelle aktører. Det å ha med seg få gjester på tur argumenteres frem som nødvendig, fordi det er sikrere.

Hvis en tar spesifikt DNT og min bedrift, så tviler jeg på at alle de som er med på DNT sine fellesturer ville ha vært med på mine turer. DNT sine fellesturer er en egen greie som vi har en lang kultur for her i landet, og som har sin plass definitivt. Det er et dugnadsprosjekt over det som bør bestå. Men med en gang at de fellesturene går på føring i krevende terreng, da er det ikke så bra med de fellesturene lenger. Gruppestørrelsen som DNT opererer med for eksempel, er ikke forsvarlig i forhold til å nærme seg føring i krevende alpint terreng. Gruppestørrelsen er en ting og så er det dugnadsånden som tilsier at det er noe som folk ikke gjør ofte. Dermed er ikke kvaliteten på det som foregår god nok. Da tenker jeg hovedsakelig på det i et sikkerhetsperspektiv (IP3).

Vanlig praksis blant de profesjonelle synes å ligge på rundt seks personer per turlleder. Dette gjelder spesielt for føring i fjellet. I dette perspektivet kan både friluftslivet i skolen og dugnadsarbeid blir skadelidende, fordi de ikke har ressurser eller nødvendigvis kompetanse til å lede grupper på den måten.

Jeg synes det er positivt at det kommer krav. I skoleverket så er det mange elever og få lærere. Det vil ikke være mulig rent økonomisk å gjennomføre det med tre fire studenter per instruktør. (IP4).

Vi ser her i tråd med Tordsson (2003a) at formaliseringen av feltet ses i sammenheng med kunderollen, og det viser hvordan globaliserings- og markedssystemet fører med seg en ekspansjon av kunderollen i friluftslivet. I det senmoderne friluftslivet fremtvinges det en kunderolle som krever opplevelser fra profesjonelle turguidere. Frønes og Brusdal (2000) påpeker også at vi står overfor et samfunn preget av kunderollen, hvor kunden i større grad kan stille krav til de som tilbyr varer eller tjenester. Således kan en felles fagstandard være nødvendig for å dekke opp forventningene som stilles av kundene (Tordsson 2003a). På den måten blir mengden og typen kulturell kapital avgjørende for turlledernes muligheter på feltet.

En av konsekvensene knyttet til profesjonalisering av ulike felt er sosial lukning²² (Larson 1977; NOU 1994:3). Jeg vil i det videre diskutere dette og hvilke konsekvenser profesjonaliseringen og de forhold som jeg har pekt på, har for turlederne i feltet.

5.2 Profesjonaliseringsprosessens dørlukkere- og åpnere

Det har blitt pekt på at de med formalkompetanse presser ut de med realkompetanse i et profesjonisert yrke (NOU 1994:3). Den profesjonelle turledergruppens evne til å formulere og posisjonere sine synspunkt – noe Dahl (2009) kaller språkets kapital - kan være avgjørende med tanke på i hvilken grad de profesjonelle får gjennomslagskraft for sin ide om at turledere må være utdannede. En sterk profesjonell gruppe turledere kan på den måten forhandle seg frem til de beste posisjonene. Bourdieu (1995:241) beskriver det slik:

De kollektive avtalene som springer ut av forhandlinger mellom grupper med motstridende interesser handler alltid om hvilke oppgaver innehavere av ulike stillinger skal ha, hvilke kjennetegn disse innehaverne skal ha (for eksempel utdanningstitler) og hvilke materielle og symbolske belønninger som skal følge med.

Noen aktører vil på det grunnlaget ikke lenger passe inn i det som forventes eller legges opp til i yrkesgjøringen. Hvis de som arbeider som turledere i større grad sertifiseres og utdannes i fremtiden, vil de med uformalisert kompetanse sakke akterut i prosessen. Som vist er et av argumentene mot kompetansekrav at økt standardisering og lovgivning kan bryte med mangfoldigheten av aktører. Konsekvensene av profesjonaliseringen synes i første omgang å gå på bekostning av frivillige turledere i DNT systemet, fordi de ikke lenger får mulighetene til å selge de samme tjenestene på lik linje med de utdannede.

Salg av tjenester kom som et resultat av disse ulike standardene. Når du har folk som følger standarden og er kvalifisert på ulike nivå, så kan du utad i mye større grad selge de tjenestene. Det er ikke sikkert at det har vært de frivillige organisasjonenes tanke å skulle selge tjenester, men som følge av at en har vært nødt til å sette krav, så har vi fått folk som er kvalifisert til å yte visse tjenester. Det ser jo ut til at det er en viss etterspørsel fra et marked som har en viss betalingsvilje og dermed så blir de solgt. Da er det disse som har kvalifikasjonene som får en viss godtgjørelse for det, mens de som ikke har disse kvalifikasjonene, men som er frivillige på grasrota på en måte, de får ikke muligheten til å selge disse tjenestene. Men det blir til som et følge av at du har fått slike krav og ordninger, som setter krav til kvalifikasjoner og sånn (IP2).

²² Dette kan ses på som adgangsbegrensninger. Se Weber (1978) for videre utredning.

Materialet viser at ufaglærte turledere blir ekskludert fra ansvarshavende roller, med utgangspunkt i disse kravene. Derimot var det noen som antydte at de kunne invitere med turledere uten formell kompetanse, hvis de ikke fikk formelt ansvar på turen. På den måten blir de inkludert og ekskludert i feltet.

Jeg har jo arrangert en del kurs, og i en del sammenhenger så kunne jeg jo godt tenkt meg å ha med folk som ikke er formelt kvalifiserte instruktører, fordi de har visse egenskaper og kvaliteter som vi voldsomt gjerne skulle hatt. De ordningene som er, sier bare at du skal ha formelt kvalifiserte folk, som skal være ansvarlige for ting. Men det er jo ingenting i veien for at du kan ha med deg andre folk, som har andre kvaliteter som det ikke nødvendigvis er stilt formelle krav til (IP2).

Det synes som om de uten formell kompetanse inkluderes i turene på bakgrunn av sine personlige egenskaper, men kan raskt oppfattes som en annenrangs aktør på feltet. En informant fremstilte situasjonen slik:

Nå sist helg hadde vi en tur der stilte vi med kvalifisert turleder, men så fant vi ut det at der hadde vært voldsomt greit å ha med en person som var lokalkjent. Da fant vi fram til en person og inviterte han til å være med. Så vi har disse mulighetene fremdeles, selv om disse standardene er der. Det er bare det at du ikke får putta disse folkene inn i standarden, men du kan bruke de (IP2).

Enkelte hevder at tilgangen på ulike posisjoner begrenses etter hvilken type kompetanse du besitter som turleder. Derfor vil de som ikke er sertifisert i henhold til en intern fagstandard, ikke lenger har grunnlag for å få ansvar for slike tjenester. Det virker også som om de heller ikke får anledning til å selge tjenester så lenge det formelle ikke er i orden. Dette kan være et tegn på at de med uformell kompetanse har mindre sjanser til å posisjonere seg i feltet. I henhold til Bourdieus (1995), er det fordi de har mindre kapital. Derfor ser det ut som profesjonaliseringsprosessen i første omgang ekskluderer folk som ikke har sertifiseringer i det profesjonelle friluftslivet, men også i det dagnadsbaserte. Noen uttrykte også bekymring for denne utviklingen, og mente det kunne medføre tap i dagnadstilbudet.

(...)så lenge vi snakker om frivillighet i dette, så får vi ikke ubetalte folk til å operere innenfor sånne rigide formelle system, der det blir stilt spesifikke krav. Da taper vi frivilligheten undervegs (IP2).

I materialet synes det som om konfliktene som har oppstått, handler om at det finnes mange ufaglærte turledere, som kan tilby lavere priser på de samme jobbene som faglærte. Når det gjelder de ufaglærtes kompetansenivå, er det flere som stiller spørsmål ved det.

Det er kanskje det som er problemet, for dem jeg vet om som jobber med det, har andre type utdannelse (...) i de fleste andre yrkene så må du ha dokumentasjon på at det her kan du (IP6).

Dette ser ut til å gjelde for de som ikke tar betaling for tjenestene sine også.

Jobber du frivillig uten å få lønn så er det jo klart at du kanskje gjør det for moro skyld. Det kan bli mindre seriøst da (IP1).

(...) det kommer en ufaglært og gjør jobben for halvparten av pengene (IP6)

Denne oppfatningen ser ut til å få støtte fra flere. Skille (2006) hevder at en:

profesjonell kan tolkes både som betalt utførelse av arbeid, og som det alternativet som kan jobben best (...) en profesjonell vil uansett alltid betraktes som bedre enn en amatør.

Det har også vært antydning i media at ubetalte aktører ødelegger for lokalt næringsliv i Fjell-Norge (Kolderup 2010a, 2010b). Likevel fremstår ikke ubetalt arbeidskraft som noe stort problem for enkelte turledere, fordi de hevder at dette vil gjenspeile seg i kvaliteten på turene.

Ubetalt arbeid fører til stor gjennomtrekk. Innholdet vil gjenspeile seg i det. Så jeg ser ikke på det som noe stort problem at andre gjør det samme uten godtgjøring. Fordi det vil gjenspeile seg i opplevelsen og kvaliteten (IP3).

Disse konfliktene ser dermed ut som et resultat av knappheten av etterspørsel etter profesjonelle tjenester, og ikke det at de ufaglærte tar fra dem markedet. Kolderup (2010a, 2010b) hevder derimot at DNT driver "sosial dumping" av turledereyrket, fordi de mottar statsstøtte og gjennomfører turene basert på dugnadsarbeid fra ubetalte instruktører og turguidere. Dette avvises fra DNT sin side (Krohn-Devold 2010). Underforstått i denne diskusjonen ser det ut som at det kan det ligge en mulig forståelse av at dugnadskulturen gjør prisene lavere, og dermed gjør det vanskeligere for de profesjonelle guidene å få markedsadgang på grunn av priskonkurranse. Konflikten synes å ha sin grobunn i konkurransen mellom formelt kvalifiserte turledere, ufaglært arbeidskraft og ubetalte aktører. De ufaglærte tilbyr tjenestene billigere enn de med utdanning og på den måten tar de markedsstilgangen og grunnlaget for å ha dette som yrke, vekk fra de som ønsker å gjøre dette profesjonelt.

På samme tid hevdes det at profesjonaliseringsprosessen fremstår som en ekskluderende endring for noen forbrukere, siden prisene på turledertjenester øker. En av informantene var klar på at dette måtte til, for at noen skulle kunne klare å jobbe som turledere profesjonelt og leve av det.

Friluftsliv blir en aktivitet som ikke alle føler at dem har anledning til å være med på. For at noen skal tjene penger og skaffe seg en inntekt, og for at hjula skal gå rundt så må det være et kostnadsnivå som gjør at det ekskluderer noen fra å være med (IP6).

For å kunne opprettholde sin sosiale status og posisjon på feltet vil de med mer økonomisk kapital kunne kjøpe varer eller tjenester med en symbolsk verdi, som for eksempel eksperthjelp (Bourdieu 1995). Det komplekse og økonomisk krevende friluftslivet blir da forbeholdt de med økonomisk kapital. Det blir hevdet at frivillig arbeid gjør friluftsliv tilgjengelig for flere grupper, fordi prisnivået utelukket deltakelse fra de som ikke har råd til profesjonelt guidede turer (Habberstad 2010). Likevel vises det at de som utøver friluftsliv har høyere sosioøkonomisk status²³ (Statistisk Sentralbyrå 2004).

Som jeg har argumentert for fremstår utdanning som en sentral metode for å få jobb som turleder. Som jeg har vist i kapittel tre, kan profesjonalisering tolkes som en kamp for å skape monopol for grupper med en spesiell kompetanse, fordi utdanning er en strategi for å lukke adgangen til yrket (Smeby 2008; Larson 1977; Bourdieu 1995; Siegriest 1990). De som tar utdanning kan på den måten etablere monopol på bestemte arbeidsoppgaver og posisjoner. Dette er en prosess preget av kaller “sosial lukning” (Weber 1978). For selve turledergruppen kan det medføre at det som tidligere ble gjort på dugnadsarbeid eller til en billig penge fra en gruppe med ufaglærte og ubetalte turledere, har blitt en salgsvare for profesjonelle turledere. I følge noen av informantene virker det som om at profesjonaliseringsprosessen er med på å åpne opp dørene for flere som ønsker å ha turledelse som yrke i dag. Dette aktualiserer spørsmålet om formelle kompetansebevis blir det nye klassesillet for turledere, og om ubetalte og ufaglærte turledere vil utelukkes fra visse tjenester, og på den måten mister sin status i feltet.

For å skaffe seg fordeler i profesjonaliseringsprosessen av turlederyrket, kan de ulike gruppene ta i bruk en rekke metoder. Eksklusjonsmekanismer og lovregulering nevnes som

²³ Denne sammenhengen er noe varierende etter aktivitet. Se Statistisk Sentralbyrå (2004) for videre utredning.

mulige strategier (Larson 1977). Jeg vil ta i bruk Bourdieus mikromaktteori, for å se hvordan profesjonaliseringen påvirker maktforholdene i feltet. Det hevdes at formell kompetanse er en hierarkiserende kunnskapsform.

5.3 Maktfeltets profesjonaliseringsstrategier

5.3.1 Doxa som formaliseringslogikk

På grunn av mangel på offentlige kompetansekrav til de som selger forbrukertjenester i friluftsliv, har det oppstått konfrontasjoner mellom de som ønsker å følge den tradisjonelle måten å lære friluftsliv på og de nye ekspertgruppene. Informantenes forklaringer på hvorfor de velger å sertifisere seg i henhold til ulike formelle standarder, kan kaste lys på makt og hierarkiseringskamper i feltet. Det hevdes blant annet at når det kommer til salg av tjenester i friluftsliv, har alle som vil rett til å tilby disse tjenestene så lenge de kan utføre de sikkert. Samtidig synes det som om flere av informantene mener sertifiseringer er nødvendig for å få tilgang til markedet. Dette gjelder spesielt de aktivitetene som er knyttet til ulike forbund med tilhørende kompetansestiger.

Du har jo ikke egentlig lov til å selge kajakkturet hvis du ikke er sertifisert i følge Norsk padleforbund (...) jeg føler at jeg må ha sertifikat.

Det ser ut som turledere har en forestilling om at markedet er like tilgjengelig for alle, men materialet viser at de fleste velger å ta formelle utdanninger for å få tilgang. På spørsmål om hvorfor informantene sertifiserte seg for å ta med seg folk på padletur, kom det frem at noen valgte å gjøre det for å få "tillatelse" til å veilede, i havkajakkpadling.

Jeg er aktivitetsleder i kajakkpadling, men det er jo noe jeg har blitt i senere tid(...), fordi det er praktisk å ha det når du skal ta med folk på tur. Å ha et ekstra tilbud som for eksempel ta med folk på kajakkpadling (...) så det var for å kunne jobbe sammen med samarbeidspartneren min som driver med kajakk. Så det var jo for å få tillatelse til å ta med folk på tur i kajakk, sånn at vi kunne jobbe sammen(...) (IP1).

Siden det i dag ikke foreligger offentlige krav til kompetanse, kan det stilles spørsmål til hvorfor de opplever det slik. På spørsmålet om hvorvidt sertifisering var nødvendig for å utøve padling i organisert regi, bekreftet informantene formaliseringslogikken. Dette ser også ut til å gjelde instruktører som jobber for andre, for de påpeker at det er gjennom sertifikatene de kan bekrefte sine ferdigheter.

Spesielt når du jobber for noen andre så tror jeg det er trygt for dem at du har et sertifikat (...) for å bekrefte at du har noen ferdigheter... så du kan få tillit fra dem (IP1).

En av mine informanter pekte på at hun ønsket å ha sertifiseringer, og var opptatt av å skaffe seg det, fordi hun hadde mindre erfaring enn mange andre turledere i padling. Det kan synes som om formaliseringslogikken oppleves tydeligere og ser ut til å gjelde spesielt for de med mindre erfaring i friluftsliv. Det virket også som om at informantene var klar over dette forholdet.

Jeg har ikke padlet så veldig lenge. Så jeg synes det er godt å ha noe å støtte meg på. Så jeg følger de retningslinjene, men det er jo fordi jeg kanskje mangler erfaring selv. (...) jeg har jo tatt skredkurs for å kunne ta med folk ut på ski, selv om jeg ikke skal inn i skredområder. Så har jeg hvertfall bevis på at jeg kan avgjøre hva et skredområde er (IP1).

Dette tyder på at friluftslivsfeltet, som mange andre felt, preges av en diskurs der det er behov for sertifikater for å kunne utøve yrket (Grimen 2008). På den måten kan profesjonaliseringslogikken – hvor utdanning ses på som nødvendig – ligge til grunn. Bourdieu (1995, 2000) peker på at noen grupper legitimerer bestemte tankesett som naturlige på et felt, slik at de som opplever det slik, anerkjenner eller miserkjenner makten som ligger bak denne oppfatningen.

I friluftslivet som vi kan forstå som en sosial arena, utspiller det seg handlingsmønstre som bygger på en spesiell logikk. Den kan være grunnlaget for å forstå informantenes opplevelser av begrensninger og muligheter med bakgrunn i sin kompetanse. Doxa vil regulere oppfatningene av de muligheter og begrensninger turlederne har. For å kunne rettferdiggjøre og legitimere verdien av de formelle standardene, må de tilhørende gruppene se på dem som selvfølgelige og normale (Bourdieu 1995). Med utgangspunkt i doxa vil de som underlegger seg ideen om å skaffe seg tillatelse gjennom sertifiseringer, oppleve dette som en naturlig samfunnsorden. De reproducerer på den måten den dominante gruppens makt over dem og viderefører naturaliseringen.

Flere eksempler viser at ulike forbund har utviklet sertifikatstiger etter egne standarder. De som skal få tilgang til deres marked, må derfor sertifisere seg uten at det egentlig finnes noen

offentlige krav om det. I henhold til doxa vil de som ikke har sertifikater fra særgruppens standard – forbundene - skyves ut av yrket, fordi de ikke tror de har tillatelse til å inkluderes. Miserkjennelsen er for Bourdieu (1995) den absolutte anerkjennelse av disse forholdene. De turlederne som velger å sertifisere seg etter de aktuelle standardene utsettes slik for symbolsk vold (Bourdieu 1995, 1996a). Symbolsk vold utøves i en form, slik at de som preges av det, selv ikke er bevisst over det. På den måten reguleres aktivitetene av de med mest symbolsk kapital, og de dominerte blir utsatt for symbolsk vold. Selv om turlederne på sin måte er i stand til å sikre sine tjenester, vil doxa på friluftslivsfeltet skape oppfatninger hvor utdanning ses på som nødvendig. Materialet viser at diskusjonen ikke bare handler om hvorvidt det er et behov for sertifikater for å kunne utøve yrket som turleder, fører og instruktør, men i hvilken grad disse sertifikatene er grunnlag for at turledere tar sikre valg.

5.3.2 Risiko som grunnlag for doxa

Sentralt i utviklingen av det vi kan kalle et nytt doxa, synes å være fokuset på sikkerhet. Risikovurderinger betegnes som en viktig del av ekspertenes kompetanse (Giddens 1991). Kultivering av risiko i de relativt nye aktivitetene, kan medføre at de som hevder å kunne ivareta sikkerheten gjennom sin kompetanse, vil kunne forhandle seg frem til bedre posisjoner på feltet. Denne diskursen ser ut til å være nøkkelen til hvorfor feltet organiserer seg som det gjør, fordi risiko legitimerer formaliseringen gjennom ideen om at det er de utdannede turlederne som er best på sikkerhet.

Enkelte nyere aktiviteter innen friluftsliv kan ses på som en søken etter og aktiv dyrking av risiko. Mine informanter bekrefter at den økende interessen for friluftsliv, og spesielt i et mer krevende friluftsliv, gjør at noen forbund forsøker å sikre at aktørene som utøver deres aktiviteter innehar et visst minimumsnivå av ferdigheter. Dette blir da uttrykt gjennom sertifiseringer. Noen hevder at ekspertssystemene blant annet har for vane å tenke i termer av risiko (Giddens 1991). Informantene viser i materialet hvordan lovverket synes også å ha en innvirkning på profesjonaliseringsprosessen i friluftsliv. Det blir hevdet at lovgivning kan brukes som en strategi for å sikre sin egen posisjon på feltet (MacDonald 1995).

I kapittel to utdypet jeg hvordan loven om produktkontroll og internkontrollforskriften blir lagt frem som rammeverket for turledertjenester i Norge. For noen yrker spesifiserer lovene de formelle kompetansekravene som kreves for å kunne utøve yrket (Smeby 2008). Siden vi ikke har kompetansekrav for salg av friluftslivstjenester, påpeker noen informanter at

lovverket i friluftsliv kun har en indirekte effekt på profesjonaliseringen. Dette er fordi kompetansen de allerede har utviklet gjennom å ta utdanning er god nok for å ivareta sikkerheten.

Det er en større bevissthet rundt at det eksisterer et lovverk. Det er en større bevissthet rundt innholdet i lovverket. Vi nyter godt av andres erfaring gjennom den plattformen vi står på. Så vi vet at vi gjør ting på en god måte, og det er en kontinuerlig selvransaking på om det her er bra nok eller ikke. Det gir en trygghet i forhold til lovverket (IP3).

Andre hevder at lovverket har en mer direkte innvirkning på profesjonaliseringen av feltet, fordi lovverket legger slike kompetanseføringer gjennom kravene til sikkerhet.

Jeg tror at disse nye forskriftene som er knyttet til kvalitetssikring som ligger bak systemet slik som det er i dag. Det handler jo om at en skal kunne formelt vise til at en har tenkt gjennom det en gjør, og at en har kvalifikasjoner på folk som holder på. Dette skjer i form av at en skal gjennomføre risikoanalyser i forhold til aktivitetene som en holder på med (IP2).

På den måten har risikofokuset og lovverket en profesjonaliserende rolle på feltet. Debatten rundt sikkerhet ser ut til å være sentral i avgjørelsen av hvilken kompetanse som defineres som den gyldige og rette for turlederne. Dette kan ses i sammenheng med at informantene hevdet at utdanning blir mer aktuelt som følge av denne utviklingen der kravene til dokumentasjon blir større.

Jeg tror at sånne krav gjør at det blir enda viktigere å skaffe seg formell kompetanse (IP5).

Noen hevdet at det å ha det formelle i orden var spesielt viktig hvis det skulle skje et uhell.

Når det gjelder sikkerhetsbiten så er det viktig å vite at man har kunnskapene og den formelle biten på plass. Så man ikke kan bli tatt på det da (IP5).

Du må sørge for å ha alt på det rene i hvertfall. Du må sørge for å ha sertifisering for å kunne bevise at du kan det du driv med. Det vil sannsynligvis bli litt mer papirarbeid og mer kurs og ting du må gjennom (IP1).

Det viser seg at enkelte informanter likevel er bevisst på noen problematiske konsekvenser knyttet til denne prosessen, samtidig som de ser fordelene.

Konsekvensen er jo at vi bruker så mye tid, byråkrati og administrasjon på å lage regler, rutiner, skjema at det går utover andre ting. Men effekten er jo at vi skal være forebyggende og unngå at det skjer uhell og ulykker. Hvis det likevel inntreffer så skal det jo være en effekt at vi håndtere den situasjonen så optimalt som overhodet mulig (IP5).

På den måten blir ekspertsystemenes kompetanse knyttet til risiko, et viktig ledd når det gjelder å skape et marked, legitimere sin ekspertrolle og utvikle formaliseringslogikken på friluftslivsfeltet (Giddens 1991; Seippel 1998).

Det er blitt hevdet at man “bør sertifisere seg i forhold til de spesifikke aktivitetene man tar med seg barn og ungdom på” (Magnussen 2009:23). Dette betyr at turlederne må være sertifisert etter en standard eller norm tilhørende en spesiell gruppe for å kunne tilby god kvalitet og sikkerhet. Noen hevder derimot at det ikke finnes bevis på at utdanning påvirker sannsynligheten for ulykker (Horgen 2009). Logikken synes likevel å vokse frem av sikkerhetsdiskursen, som er et sentralt kjennetegn i det senmoderne samfunnets organisering av aktiviteter. Informantene uttrykte det slik:

Jeg synes vel at jo mer risikofylt en aktivitet er, jo mer systemer må det være på virksomheten. Dette er en lineær akse det. Så jeg tror på en måte det er så enkelt at det vil være knyttet til risiko (IP2).

Det er jo det her med høy farts og høy risiko aktiviteter. Klatring og isklating og brevandring eller bratt offpiste. Der det er fare for plutselig brå død. Så der må det være høyere krav til de som er turledere. Hvis du kun skal plukke blåbær så trenger du jo ikke det. Så en bør ha ferdigheter og utdanning etter hvor krevende aktiviteten er (IP4).

I motsetning til dette viser det seg at enkelte aktiviteter, og spesielt de tradisjonelle, ikke anses som avanserte eller risikofylte nok til å bli regulert etter standarder og formalisert. Slike definisjoner står i fare for å være elitiske, fordi det er de gruppene som har mest makt som definerer standardiseringsdiskursen, og bestemmer hva som faller innenfor og utenfor standardiseringsprosessen (Larson 1977). I den forstand blir enkelte grener ikke verdt å standardisere i henhold til en sikkerhetsdiskurs definert av maktfeltet.

Hvis utdanning defineres som det normale i henhold til sikkerhetsdiskursen, kan de uten formell kompetanse etter hvert miste retten til å utføre bestemte tjenester, fordi de ikke kan tilby de tjenestene som er normaliserte etter den dominante gruppens kompetanse. Utdanning

blir derfor feltets forsikring om tilgang til økonomisk kapital og derav også turledernes yrkesgrunnlag.

Bourdieu (1990:132) beskriver situasjonen slik:

Thus, for example, by giving the same value to all holders of the same certificates, thereby making them interchangeable (...). It makes it possible to relate all qualification-holders (and also, negatively, all unqualified individuals) to a single standard, thereby setting up a unified market for all cultural capacities and guaranteeing the convertibility into money of the cultural capital acquired at a given cost in time and labour.

Det tyder på at turledernes posisjoner på feltet, er avhengig av hvilke type og mengde kulturell kapital de besitter. Det kan være et uttrykk for at enkle tradisjonelle aktiviteter har mindre verdi på feltet, slik at de som utøver denne type friluftsliv har mindre symbolsk kapital.

5.3.3 Formell praktisk kompetanse som symbolsk kapital

Sentralt i argumentasjonen rundt formalisering av kompetanse, er kampen om den riktige kompetansen og hvem som får retten til å definere hva som skal være den rette og anerkjente kompetansen (Rones 2009). De som har makt i feltet definerer hvilken kompetanse som får størst verdi. Utdanning er nevnt som en del av friluftslivets kulturelle kapital. Denne kapitalen kan objektiveres gjennom formelle kompetansebevis med en spesiell symbolsk verdi (Bourdieu 1996b, 1996c). Store deler av kompetansediskusjonen ser ut til å ligge i hvorvidt det er nødvendig å sertifisere seg i henhold til de grenene som er aktuelle, og i hvilken grad sertifisering skal gjøres (Dahl 2009). Akademiske utdanninger nevnes i mindre grad i diskusjonen. Tilgangen på kulturell kapital i form av sertifikater kan på den måten skape et tydeligere statusskille mellom ulike turledere i feltet. Det kom frem i materialet at flere aktører som ikke arbeider som turledere, velger å sertifisere seg for å skaffe seg kompetanse i friluftsliv.

Det er jo så mange som tar sertifiseringer utenom å jobbe med det (IP6).

Kane og Zinks (2004) studie viser at det å kjøpe seg inn på lengre guidede kajakkture var en viktig markør for status på feltet. Det kan tyde på at sertifikater som angir praktiske ferdigheter har blitt et anerkjent og verdifullt symbol med feltspesifikk høy verdi.

De ulike forbundene har med utgangspunkt i teorien om feltets dynamikk, anledning til å omforme formell praktisk kompetanse til symbolsk kapital, siden det er det er her deres standarder kan få størst verdi (Bourdieu1996b). Hvis forbundenes stiger får gjennomslag som det mest verdifulle symbolet, kan det medføre at de med sertifikater i aktiviteter som for eksempel padling og klatring, får økt status fordi de har mer feltspesifikk eller symbolsk kapital. De som sitter med ettertraktet kompetanse kan på den måten etablere seg i høyere posisjoner (Dæhlen og Svensson 2008). En informant uttrykte at blant de som valgte å sertifisere seg, var det mest profesjonelle utøvere.

Dem som har tatt ei sertifisering jobber mer profesjonelt med friluftsliv. Hvis du skal tjene penger på en ting så vil du jo gjerne kunne dokumentere at du kan det du driv på med. Hvis du gjør det mer privat og i fritiden så bryr du deg kanskje ikke med det (IP1).

Det hevdes at en gruppe kan få markedsrett på friluftslivsfeltet ved å skaffe seg kontroll over utdanningen (Molander og Terum 2008; Larson 1977). Det tyder på at de ulike forbundene har hatt anledning til å styre de nye aktivitetene ved å regulere kompetansekravene etter egne utdanningsstiger. De får på den måten monopol på produksjonen av turledere innenfor deres egen gren, og dermed markedsrett (Larson 1977). Dette støtter opp under oppfatningen om at forbundene har rett på feltet.

Det synes som spesialiserte turledere i større grad forholder seg til utdanningsstiger, mens turledere som veileder større grupper på enkle turer, kan basere seg på uformell egenerfaring. Differensieringer mellom aktørene skjer ved at de med mest symbolsk kapital får en høyere posisjon enn de andre (Dæhlen og Svensson 2008). Vi ser her hvordan de ulike utdanningsstigene som graderer kunnskaps- og ferdighetsnivået, hierarkiserer handlingsfeltet, hvor kun de med riktig sertifikat kan utøve bestemte tjenester (Dæhlen og Svensson 2008:120). Lisensiering gjennom sertifikater er ifølge Freidson (1988:63) den mest synlige måten å etablere yrkesmonopol på:

The most impressive form of credentialism works to produce an occupational cartel, which gains and preserves monopolistic control over the supply of a good or service in order to enhance the income of its members by protecting them from competition from others.

Det enkle friluftslivet synes ikke å ha kommet like langt i sin profesjonaliseringsprosess. Mangel på en tydelig og standardisert kompetansebase der synes å være en grunn til det. Dette skillet kan også komme til uttrykk gjennom det Bourdieu (1995) kaller smak.

5.3.4 Profesjonalisering som distinksjonspraksis

Smaksforskjeller kan si noe om hvilken status de ulike turlederne har. De som anses for å ha den beste smaken har ofte høyere posisjoner på feltet enn de som har dårligere smak. De med mest symbolsk makt definerer smaken som god eller mindre god. De ulike forbundene på feltet, som for eksempel Norges padleforbund og Norges klatreforbund, ser ut til å ha en spesiell status og blir inkludert i det vi kan kalle maktfeltet. Grupper med makt bruker distinksjoner til å skape et skille mellom sin smak, og den som gjerne fremstilles som billig og mindre ettertraktet (Bourdieu 1995). På den måten presses de ulike grupper av instruktører og aktører på markedet inn i et yrkeshierarki.

Habitus som uttrykk for god og dårlig smak fører altså til kategoriseringer og distinksjoner mellom aktiviteter og aktører (Tordsson 2003a). De turlederne som tilbyr aktiviteter som krever formell utdanning ser ut til å representere den beste smaken. De spesialiserte turlederne har dermed størst sjanser til å oppnå sosial mobilitet. Dette ser også ut til å gjelde forbrukerne. En av mine informanter påpekte at de som ønsket mer tekniske og vanskeligere aktiviteter, ikke ville velge turistforeningen med bakgrunn i smak.

Folk som er spesielt interessert i ting som klatring eller ekstreme toppturer velger andre, mens turistforeningen får de store massene som er mer interessert i lavere nivå på opplevelsene (...) (IP1).

Denne hierarkiseringen viser at turledere uten spesialisert kompetanse ikke vil kunne oppnå den samme statusen, fordi de ikke kan tilby de samme aktivitetene. Slike klassifiseringer etter smak skaper hierarki mellom ulike turledere, fordi lovene åpner opp for et mangfold av aktører og kompetanser. Enkelte former for kompetanse transformeres til symbolsk kapital gjennom de dominerende gruppenes – forbundenes - forhandlinger. Materialet viser også andre ulikheter i sjanser på feltet, knyttet til kjønn.

5.3.5 Feltspesifikk kapital og kjønn profesjonalisering

Mine kvinnelige informanter peker på at de til tider har endret måten å være på, for å bedre tilpasse seg rollen som turleder, og de forventningene som stilles til dem. Dette tyder på at det

finnes en feltspesifikk kapital, der den mannlige instruktørens tenke- og væremåter representerer standarden for yrket. Feltspesifikk kapital er et viktig tegn på hvem og hva som får status på feltet (Bourdieu 2000).

Tilgangen på, eller mulighetene til å utvikle og omforme kapitalformene til mer makt er ulikt fordelt mellom sosiale klasser og kjønn innenfor et felt (Schilling 1993; Giulianotti 2005). Kvinners utsagn tyder på at de stiller med et dårligere utgangspunkt når det kommer til yrket som turlleder. Bourdieu (2000:72) hevder i sin bok om “Den maskuline dominans”, at kvinner sosialiseres av menns blick i sin utvikling av habitus i et felt. I denne sammenheng betyr det at maskuline forventninger og måten å være turlleder på er preget av disse forventningene.

Singsaas (2004) hevder at menn har hatt symbolsk dominans på friluftslivsfeltet. Og en mannsdominert friluftslivskultur og maskulin turllederrolle skaper ulike vilkår for kvinner og menn i å bli turledere. I materialet viser slike forskjeller seg for eksempel på denne måten:

Det kan jo være sånn genetisk risikogreier... at kvinnene vil være hjemme og lage mat og mannfolka vil opp i fjellet og se på utsikten. Det å håndtere dingser og sikringer er en gutteting. Slipe økser, kvesse stegjern, skru, mekke og spraye. Det er en praktisk jobb og det er veldig mye utstyr du skal være vaktmester for. Det er mye artigere å bake boller og være hjemme og kose seg med en kopp kaffe (IP4).

Disse forventningene betyr at turlederne tilpasser seg mennenes standard for ikke å få mindre status og verdi som turledere. De prøver å ha minst mulig assosiert med det som ses på som kvinnelig. Således bekrefter kvinnene doxa på feltet ved å tilpasse seg premissene. Det å være mann er en symbolsk kapital de får i kraft av å være menn. Kvinnene må da tilegne seg maskuline normer og regler for å bli respektert. En informant uttrykte disse erfaringene slik:

Hvis du skal ut i skikkelig stygt vær og padle i store bølger, så blir folk mindre trygg når du er ei lita jente enn hvis du er en stor mann. Så jeg tror du skal fremstå som veldig proff for å overbevise folk når du er ei kvinne (...) ja, jeg prøver jo å oppføre meg mer profesjonell, og fremstår som mer selvsikker enn det jeg hadde trengt å gjøre. Kanskje som en stor, sterk mann. Kanskje jeg føler jeg må bevise mer.(...). Snakker med litt høyere, dypere stemme og forteller folk at jeg kan det jeg driver på med ... får dem til å føle seg trygg (IP1).

Den doxiske erfaring er grunnlaget for hva som “passer seg” som følge av dette. Det virker som om kvinnene selv er opptatt av å tilpasse seg standarden. Kvinnen som “den andre” yrkesutøveren, må tydeliggjøre sin status oftere hvis hun skal få gjennomslag for sin

kompetanse. Når kvinnene blir en av gutta kan det være et bevis på at hun mestrer kodene på feltet (Singsaas 2004; Dahle 2008). På den måten inkluderes de som turledere. Kvinner som trosser denne disposisjonen, dog ubevisst, kan ved ulike anledninger oppleve stor ambivalens (Bourdieu 2000). Ambivalensen oppleves for eksempel når ”friluftslivskvinner settes i en double bind- posisjon mellom det å være kvinner og klatrere”, fordi klatring er sett på som en maskulin aktivitet (Singsaas 2006). Vi ser hvordan kvinnene ved å opptre i roller som er forbeholdt menn, undertrykker sin feminine habitus, og ved å opptre som kvinner i de samme rollene, virker de uegnet og ikke tilpasset sin profesjonelle rolle (Bourdieu 2000). Når den doxiske logikken blir tatt for gitt, virker det også tilfeldig og naturlig at det er slik. En kvinnelig turlederstandard kan i henhold til Bourdieu (2000) representere et brudd med doxa. Men slike heterodoxe uttalelser kommer ikke frem i materialet. Fraværet av ortodoks argumentasjon underbygger dermed påstanden om at kvinner reguleres av doxa. Det ser ut som om at kvinnene stort sett bekrefter de maskuline forventningene til turlederrollen og bidrar til å undergrave en likestilt posisjon som kvinne i yrket.

Intervjumaterialet viser også at kvinnelige turledere fremstilles som en forskjell, som kan bidra som komplementære mannlige praksiser:

Guttene er ofte mer fysiske og opptatt av teknikk, jentene er ofte mer verbale og har mer sånn humane verdier, og det kan være voldsomt greit å ha med seg på et kurs for eksempel. (...) sånn som jeg oppfatter det så er jentene voldsomt dyktige og de står ofte for andre verdier enn guttene gjør. Det er en fordel å ha med både gutter og jenter som instruktører fordi de utfyller hverandre på en voldsomt god måte (IP2).

Ideen om en slik forskjell kan tolkes som om at kvinner og menn representerer to ulike praksiser og verdier på feltet, og kvinner inkluderes på en annen måte enn mennene. Bourdieu (2000) hevder at det er gjennom dikotomiske forskjeller at det skapes ulikheter. Når menns væremåter har høyere symbolsk verdi, som antydnet ovenfor, vil en komplementær kvinnelig standard medføre at kvinnes forskjell blir annenrangs, og ses på som mindre viktig. På den måten vil de ikke kunne oppnå den samme sosiale statusen som mannlige turledere, så lenge feltet er preget av maskulin dominans.

Men det viser seg også at profesjonaliseringen bidrar til en hierarkiserings- og maktkamp på fjellet.

5.3.6 Feltkamp på fjellet

Fjellsporten²⁴ er på mange måter den delen av feltet som synes å ha kommet lengst i profesjonaliseringsprosessen, og konflikten knyttet til formelle kompetansekrav ikke lenger er så sentrale som diskusjonen om å skape monopol for sin praksis og standard. Fjellsporten er den delen av friluftslivet som allerede har anerkjent behovet for standarder og formelle utdanninger, og det er rangeringen mellom disse som diskuteres. For å få kontroll over fjellsportmarkedet må gruppene dermed forsøke å lukke adgangen for andre, gjennom å gjøre sin egen spesielle kompetanse til den eneste ønskede (NOU 1994:3).

Som jeg har vært inne på har fjellsportmiljøet blant annet vært tvunget til å etablere standarder for å opprettholde sikkerheten og sikre minimumskrav. De ulike konfliktene mellom fjellsportaktørene som for eksempel i media, ser ut til å være et ønske om å kunne bestemme den formelle kompetansen som får mest verdi i feltet. Det fremstår som om diskusjonen i større grad handler om hvem som skal ha rett til jobbene og retten til å drive føring og kursing utfra det som kan defineres som den "beste kompetansen". Forhandlinger mellom aktørene er med på å bestemme hvilke rettigheter de får og hvilke oppgaver de kan utføre (Freidson 2001). Det synes som om de tekniske og praktiske metodene de bruker på ulike aktiviteter, blir en viktig faktor i det å få legitimitet i fjellsportfeltet. En informant pekte på at NORTIND guidene har de samme metodene og handlet relativt likt, noe som betydde at han så på de som de flinkeste i klassen.

Så de er på en måte snytt ut av samme nesa disse her NORTIND gutta. De skal på en måte snakke på samme måte og lære fra seg på samme måte. (...) Jeg føler vel at NORTIND er de flinkeste. Det blir på en måte som å ta grunnfag idrett på Bø eller på Idrettshøgskolen (...) jeg føler at Norsk fjellsportforum ikke er så veldig synlig (IP4).

En av mine informanter uttrykte bekymring for denne utviklingen, hvor enkeltgrupper klarer å monopolisere deler av fjellsportmarkedet.

Men jeg synes ikke det skal være så gjennomregulert. Jeg er litt redd for at ei lita gruppe skal kuppe heile greia (IP4).

Materialet viser tydelige uenigheter om hvilken kompetanse som skal være grunnlaget for arbeidet i fjellet.

²⁴ Her er det snakk om aktiviteter som breføring, klatring, skikjøring og skredlære. Aktivitetene utføres hovedsakelig i høyfjellet

Ting som innebærer åpenbar risiko knyttet til fjellsport, så er den såkalte nasjonale standarden for fjellsport ei ganske grei rettesnor. Rettesnor i forhold til innhold i det en gjør og i forhold til kravene for folk som skal være ledere og instruktører (IP2).

Denne diskusjonen ser ut til å omfavne flere uenigheter mellom to grupper, og som vises gjennom en rekke uttalelser i en kamp om doxa. Dette kommer blant annet til uttrykk i en debatt rundt opplevelser og sikkerhet, der Horgen (2009) stiller seg uforstående til å bruke norske tindevegledere (NORTIND) til oppgaver, som kan utføres av førere som er kvalifisert gjennom NFs nasjonale standard. Den er ment å regulere både frivillige og kommersielle aktører som driver med kursing og føring i høyfjellet (Dahl 2009). Behovet for en ny internasjonal standard på feltet synes å være liten, og det hevdes at NORTINDs instruktører er overkvalifiserte og at målet med slike tjenester – naturopplevelse – står i fare for å forsvinne. Argumentene om at høye egenferdigheter gjennom NORTIND kvalifisering, står i motsetningsforhold til tilrettelegging av naturopplevelser, er kontroversielle (Magnussen 2009; Horgen 2009). Materialet viser at informantene har flere argumenter for hvorfor NORTIND har en spesiell plass i den norske fjellsporten. En som hadde valgt å gå NORTIND kvalifisering fremfor NF, begrunnet det slik:

Det er fordi NORTIND er en veldig mye mer fyldig prosess som varer i tre år. Kvalitetssikringen er veldig mye høyere i NORTIND systemet. Det har med roten i en internasjonal plattform som har blitt opparbeidet gjennom mange år. Så det er en voldsomt bra tyngde bak det som blir gjort faglig. Det er den institusjonen med mest ballast da innenfor det her systemet slik jeg ser det. NF omhandler jo det samme fagområdet, men når det kjem til klassisk føring på krevende turer i høgfjellsterreng, så kvalifiserer vel ikke NF til det (IP3).

Informanten fremstiller her NORTIND som den eneste kvalifiserende utdanningen for å drive føring i bratt høyfjellsterreng, og begrunner det med bakgrunn av den internasjonale plattformen, og den faglige tyngden organisasjonen sitter med. Likevel poengterer informanten at selvlærte også kan være like dyktige i fjellsport.

Det er heller ikke tvil om at selvlærte kan være like bra (IP3).

Dette er et tegn på at diskursen rundt formalisering av kompetanse i fjellsporttjenester, er preget av de samme spenningene som jeg tidligere har beskrevet, og som lever i andre deler av feltet.

Sikkerhetsdiskursen synes å være sentral når det gjelder monopolisering av høgfjellstjenester. Noen hevder at NORTINDs ambisjoner er å monopolisere det som kalles ”risikofylte forbrukstjenester” på fjell og bre. NORTIND på sin side hevder å fremme det de kaller profesjonell høyfjellsføring, og påstår at Norge bør stille de samme kravene til de samme tjenestene som i andre land. Det sies at hvis det ikke settes formelle kvalifikasjonskrav til yrkesutøverne i Norge, vil vi fungere som et dumpingland for ikke-kvalifiserte aktører på feltet (Einang 2008). Andre konkluderer med at Norge allerede har et regelverk som beskytter mot dumping, og loven om produktkontroll blir her lagt frem som rammeverket for denne typen tjenester (Hukkelås u.å.). Resultatet av diskusjonen ser likevel ut til å være slik at en spesiell kompetanse, anses som den beste og sikreste, og får rollen som døråpner for tjenester utført i høyfjellet.

De sa på fjellfestivalen at de ville bare ha NORTIND guida. Fordi de ville ha ting i orden hvis det skulle skje noe (IP6).

Som fremhevet blir profesjonalisering sett på som en prosess der ulike yrkesgrupper søker mot å skaffe seg markedskontroll (Larson 1977). Monopolisering av enkelte tjenester blir dermed vesentlig i en slik utvikling. En informant beskriver monopoliseringen på deler av fjellsportfeltet slik:

Dem tar i bruk NORTIND guida til å legge førerkabalen, og de bestemmer hvem som kan gå klatreturer. Man kan jo lett tillegge dem å gjøre det for å posisjonere seg sjøl og for å beskytte sin utdanning. De sitter der og erklærer at de som kommer rett ut fra NORTIND utdanning, får føre de lange turene. For de er så “vanskelige” (IP6).

Her ser vi hvordan noen får anledning til å definere hvilke aktører som får rett til å utføre visse tjenester ved en fjellsportfestival. På den måten hindrer de andre fra å føre på klatreturer i fjellet under festivalen, og de har dermed markedskontroll ved denne anledningen.

Det ble lagt vekt på å skille det arbeidet og de kravene som stilles til ubetalte turledere, og det som NORTIND skal stå inne for. En av informantene konkretiserte dette slik:

NORTIND skal i utgangspunktet være for profesjonelle folk. Når det gjelder turledere så er det jo også frivillige folk som gjør ting på dugnadsbasis. NORTIND har med seg grupper opp til seks personer, og har altså totalansvaret for gruppen. Når vi har med oss personer på en fellestur så forutsetter vi at de har litt erfaring (IP2).

Det tyder på at NORTIND ses på som den profesjonelle delen av fjellsportmarkedet og har mer symbolsk kapital enn NF, fordi deres standard gis større verdi:

Hvis jeg skulle leie meg en guide ville jeg nok foretrekke en NORTIND guide, fordi da vet du at de har et system. Du vet at de har gått gjennom en utdanning, og at de har en viss ferdighet da. For det er siling for å komme inn, og det er siling for å komme ut (IP4).

Materialet viser likevel at noen har et ambivalent forhold til dette:

De prøver å ta til seg markedet og holde andre folk ute. Det provoserer meg faktisk at noen skal ha enerett på ting og tang (IP4).

Her ser vi hvordan det alltid vil være en kamp innenfor feltet, fordi alle prøver å beholde, forbedre og beskytte, sine egne posisjoner (Bourdieu 1995). I begge gruppene uttrykkes en rekke argumenter for å legitimere og kontrollere markedet for sin ekspertkompetanse. Den kampen vi ser i dag mellom NORTIND og NF medlemmene kan dermed ses på som en moderne profesjonskamp (Dahl 2009).

NORTIND tilbyr i dag i tillegg til yrkesutdanningen, akademiske studiepoeng fra Norges Idrettshøgskole. Således vil NORTIND ha et fortrinn, i utviklingen. Særlig med tanke på at: ”monopolizing training is important, but monopolizing it at the university level brings a built-in legitimation of monopoly in terms of cognitive superiority” (Larson 1977:48). Vi er vitne til hvordan spenningene i fjellsporten er et resultat av en doxisk kamp om hvem som får retten til å klassifisere og navngi den kompetansen som skal ligge til grunn for bestemte tjenester på fjellet. Freidson (2001:32) beskriver denne kampen slik:

Those specializations which embody values held by the public at large, the state or some powerful elite are given the privileged status of monopoly, or control over their own work. This monopolistic control is the essential characteristic of ideal-typical professionalism from which all else flows.

En informant hevdet at yrkesbeskyttelse for turledere kan være et eksempel på en slik prosess.

Jeg er ikke spesielt opptatt av at enkelte organisasjoner skal ha all makt, men jeg tror at det er lurt at man får en slags profesjonsbeskyttelse på det her (IP3).

Andre hevdet at de opplevde situasjonen og konfliktene som en markeds konkurranse.

Det finnes jo ikke noe monopol. Hvem som helst kan drive i bransjen og det er fritt frem for alle. Men som i alle andre bransjer så vil det være kniving om markedet. Hvis noen velger å gjøre det profesjonelt mot betaling, så har en jo et marked å jobbe opp mot. Det er de samme mekanismene som veltes inn der, som når Bunnpris kappes med Rema. Men dem må jo ha ei godkjenning for å drive butikk, så kanskje vi og burde hatt det (IP3).

Likevel blir knivingen og uenighetene sett på som et forsøk på å ta tjenestene vekk fra andre.

Jeg registrerer overfloden av NORTIND folk som voldsomt gjerne vil ha et bein innenfor. De ønsker å tjene penger på kvalifikasjonene sine, og så ser de at de har et marked innenfor det frivillige systemet (IP2).

Monopoliseringen av markedet oppfattes som et forsøk på å skaffe egen gruppe makt og fordeler. Det kan også være en politisk agenda bak en slik monopoliseringsprosess, nemlig å sikre tjenester med høy kvalitet og sikkerhet (Molander og Terum 2008). Innenfor fjellspporten karakteriserer Einang (2009) situasjonen slik:

I flere av Alpelandene er det i dag ikke tillatt å drive profesjonell høgfjellsføring mot vederlag uten å ha dokumentert og godkjent kompetanse. Og vi ser samme tendensen i andre deler av verden. Dette kan selvsagt oppfattes som en form for ”monopolisering”, men er i større grad en kvalitetssikring av reiselivsprodukt.

I argumentasjonen til Einang (2009) ser det ut til å ligge en oppfatning om at det kun er NORTIND, som kan tilby høy kvalitet og sikkerhet på høyfjellet. Monopolisering av bestemte tjenester er et sentralt trekk i prosessen og standardisering er nettopp en strategi for å kunne danne monopol. Konsumentverket i Sverige har for eksempel allerede vedtatt allmenne råd angående tjenester på isbre eller høgfjellsterreng der det forelegger særskilt fallrisiko. Kompetansekravene til personer som utfører slike tjenester er ”behørig bergsguide”. En ”behørig bergsguide” er ifølge Konsumentverket (2009) en person med kvalifisering fra det internasjonale tindeveglederforbundet, eller en som innehar en liknende utdanning og erfaring. NORTIND er den norske organisasjonen som har tilsvarende kvalifikasjoner som de svenske bergførerne. Det kreves ikke bare formell kompetanse, men også en spesiell formell kompetanse for å få adgang til bestemte jobber når en tjeneste er profesjonalisert (NOU 1994: 3). Det kan derfor se ut at det bare er et tidsspørsmål før monopolisering av enkelte tjenester er aktuelt i Norge.

6 Konklusjon

I dette kapitlet vil jeg trekke konklusjoner. Problemstillingen og nærmere bestemt de tre delspørsmålene, vil være utgangspunkt.

6.1 Kompetansehierarkier i friluftsliv

Denne studien har vist at friluftslivsfeltet bærer preg av en rekke spenninger. Dette er et resultat av en utvikling, der en rekke moderniseringsprosesser i feltet, bringer med seg alternative praksiser, aktiviteter og tjenester. Med profesjonaliseringen av feltet har det dukket opp flere nye utdanningsmuligheter. Turlederne argumenterer for at det er nødvendig å utdanne seg for å få nok kompetanse til å utøve yrket, siden tur over evne er aktualisert gjennom moderniseringsprosessene. Jeg har argumentert for at dette kan være en utvikling av det vi kan se på som et nytt profesjonelt doxa på feltet; at det kreves at turledere har formell utdanning. Materialet viser likevel at troen på utdanning blir utfordret, av det vi kan tolke som en ortodox kamp på feltet. Den gamle dugnadstradisjonen støter mot de nye “ekspertkravene”. Manglende lovgivning holder likevel dørene åpne for ufaglærte turledere som ønsker å selge forbrukertjenester i friluftsliv.

Det ser ut som at utdanning i stadig større grad blir sett på som en sertifiserende løsning for turlederyrket. Det er likevel hovedsakelig den uformelle kompetansen som fremstilles som kvalifiserende for selve yrkespraksisen. Dette ser derimot ikke ut til å gjelde de ulike praktiske kompetansesigene. Her har utdanning både en sertifiserende og kvalifiserende funksjon for turlederne.

Behovet for formell utdanning synes å ha en sammenheng med lovverket som regulerer risiko på feltet. Produktkontrolloven og internkontrollforskriften er grunnlaget for regulering av turledertjenester. Noen mener at disse reguleringene er direkte knyttet til profesjonaliseringsprosessen, mens andre mener at lovverket kun oppfordrer til større sikkerhetsbevissthet i feltet. Et annet poeng knyttet til formaliseringsdiskursen, er sjansen for at turledere kan bli rettslig forfulgt. Noen opplever denne prosessen som avgjørende for at de ønsker å formalisere kompetansen sin.

Materialet viser at feltet er i ferd med å utvikle en ny standard, der profesjonelle turledere legger føringene for praksisene i feltet. Gruppestørrelse er nevnt som en viktig del av dette, og sikkerheten legges frem som et sentralt argument.

6.1.1 Profesjonalisering - en eksklusjons- og inklusjonsprosess i friluftsliv

Profesjonaliseringsprosessen i friluftslivfeltet har konsekvenser for aktørene i markedet. I første omgang rammer den de ufaglærte og ubetalte turlederne. Tendensen er at disse mister status i feltet, og retten til å selge og ha ansvar på organiserte turer, i regi av både frivillige og profesjonelle friluftslivsorganisasjoner. Dette betyr at vi er i ferd med å få ny gruppe profesjonelle turledere, som får stadig større deler av friluftslivsmarkedet hvor det selges turledertjenester. Noen hevder likevel at ufaglærte turledere kan inkluderes i markedet, på bakgrunn av deres personlige egenskaper. Men det betyr at de blir med som annenrangs aktører i feltet.

6.2 Profesjonaliseringsprosesser som arena for maktkamper

Det viser seg at flere organisasjoner og forbund utvikler kompetansestiger som regulerer aktivitetene innad i sine grener. Materialet uttrykker også at turlederne velger å sertifisere seg for å få tilgang til yrket. Dette skjer på tross av at det ikke finnes noen offentlige krav om at turlederne må dokumentere en særskilt kompetanse. Turlederne opplever at denne reguleringen spesielt omfatter deres turledertjenester utenfor organisasjonene. Noen hevder at de må sertifisere seg for å få tillatelse til å tilby slike tjenester. Jeg har videre argumentert for at formaliseringslogikken til ekspertsystemene i feltet, fungerer som doxa. Det er vist hvordan enkelte grupper turledere blir utsatt for symbolsk vold, og hvordan de reproducerer makten til de som har kontroll over utdanningene. Disse gruppene prøver å utvikle et monopol på sine tjenester.

For at doxa skal få gjennomslagskraft, legitimeres den gjennom sikkerhetsdiskursen. Informantene hevder at aktiviteter som er risikofylte, må reguleres gjennom kompetansestandarder og profesjonalisering. På den måten er det kun de med rett utdanning som får tilby slike aktiviteter. Her påpekes det imidlertid at tradisjonell turgåing ikke har behov for den samme reguleringen. Jeg har argumentert for at det er gruppene med makt som

bestemmer hvem og hva som faller utenfor standardiseringsdiskursen. Det kan være et tegn på at det enkle friluftslivet har fått mindre verdi på feltet.

Sentralt i materialet er oppfatningen av at enkelte kompetanser er bedre enn andre. Jeg har knyttet dette opp mot symbolsk kapital. Kulturell kapital i form av sertifikater og formelle kompetansebevis blir omformet til symbolsk kapital. Det tyder på at formell praktisk kompetanse har stor verdi for turlederne. Smak er også brukt som eksempel for hvordan denne hierarkiseringen skjer. Differensieringer skapes ved at de dominante gruppene definerer hva som blir under- og overkategorier av aktiviteter. Her er det de nyere og tekniske vanskeligere aktivitetene som får status, mens de tradisjonelle aktivitetene i liten grad omtales.

Jeg har også antydnet at det finnes en form for feltspesifikk kapital på feltet, der den mannlige turlederen har mer i makt bare ved å være mann. Materialet viser at kvinnelige turledere tilpasser seg mennenes væremåter for å bli respektert som mennene, og på den måten bekrefter de doxa. Kvinnene omtales dessuten med en alternativ standard, der den mannlige standard har høyere symbolsk verdi. Kvinnene blir sett på som en komplementær forskjell, og får mindre verdi på feltet. De vil med det som utgangspunkt kunne ha et større utbytte av å utdanne seg. Gjennom en rekke sertifiseringer og kompetansebevis kan de opparbeide seg større symbolsk og kulturell kapital innen friluftslivsfeltet.

Monopolisering er sett på som et sentralt trekk i å posisjonere og forbedre statusen til ulike grupper i profesjonaliseringsprosesser. Ved å standardisere og kontrollere visse deler av kompetansebasen i friluftslivsfeltet, kan enkelte turledergrupper utelukke andre fra å utføre de samme tjenestene. Fjellsportfeltet er preget av en slik profesjonskamp, der NF og NORTIND er sett på som konkurrerende aktørene. Det er tydelige uenigheter om hvilken standard som skal være det beste grunnlaget for å tilby tjenester i høyfjellet, og argumentene preges av en ortodox og heterodox maktkamp. Enkelte opplever ikke denne prosessen som et forsøk på å monopolisere fjellsportmarkedet. Mens noen uttrykker bekymring for denne utviklingen, og mener NORTIND forsøker å ta tjenester vekk fra andre aktører i feltet. NORTIND hevder at dette er et forsøk på å kvalifisere fjellsporttjenestene i Norge til samme nivå som flere andre europeiske land.

6.3 Profesjonalisering av friluftsliv – veien videre

Oppgaven etterlater seg mange nye og ubesvarte spørsmål. Først og fremst står spørsmålet om hvilke konsekvenser profesjonaliseringsprosessen har for friluftslivsfeltet. Vil det innføres offentlige kompetansekrav, og på hvilke måter kan feltet bli sikrere hvis det skjer? Men kan det medføre at dugnadsprosjektet i friluftsliv forsvinner i sin helhet? Et annet aktuelt aspekt ved profesjonaliseringen av feltet er differensieringsprosessen. Vil vi i større grad skille mellom instruktører, veiledere, guider og førere? Her er det spesielt aktuelt å se på deres kunnskapsbaser og arbeidsoppgaver, og om prosessen vil føre til ytterligere avgrensninger i rettigheter og plikter for de ulike yrkene i friluftsliv. Til slutt står spørsmålet; vil en kvinnelig turlederstandard inkluderes, respekteres og verdsettes, på lik linje med mennenes standard i feltet?

7 Referanseliste

Andkjær, S. (2005). *Pædagogiske perspektiver på utviklingen i dansk friluftsliv*. Hentet 7.9.10 fra: <http://idrottsforum.org/articles/andkjaer/andkjaer050208.html>

Andkjær, S. & J.B., Laursen (2005). "Samarbejde om sikkerhed i fremtidens friluftsliv". I: Andkjær, S. (red.). *Friluftsliv under forandring: en antologi om fremtidens friluftsliv*. Gerlev Idrætshøjskole: Forlaget Bavnebanke.

Arbeidsdepartementet (2005). *Forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter*. Hentet 28.9.10 fra: http://www.lovdata.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/app/gratis/www/docroot/for/sf/ad/ad-19961206-1127.html&emne=internkontrollforskrift*&&

Beck, U. (1992). *Risk society: towards a new modernity*. London: Sage.

Bentsen, P., S., Andkjær & N., Ejbye-Ernst. (2009). *Friluftsliv: natur, samfund og pedagogik*. København: Munksgaard.

Bischoff, A. (red.) (1999). *Friluftsliv, sikkerhet og ansvar*. Rapport fra seminaret om Sikkerhet i utdanning og opplæring 2-4 november 1998. Høgskolen i Telemark og Norges Idrettshøgskole. Bø i Telemark.

Bischoff, A. & A., Odden (2000). "Moderniseringsprosesser i utmarka- konsekvenser av endring innenfor friluftslivet". I: *Utmark* nr. 1. Oslo: Utmarkkommunenes sammenslutning.

Bischoff, A. og A., Odden (1999): "Ungdom og friluftsliv – endringer i lyset av modernitetsprosesser". I: *Naturforvaltning og samfunnsfag II. DN-notat 1999-6*. Referat fra konferanse 12-13. oktober 1999. Trondheim: Direktoratet for naturforvaltning.

Bourdieu, P. (2000). *Den maskuline dominans*. Oslo: Pax Forlag.

Bourdieu, P. (1996a). *Symbolisk makt: Artikler i utvalg*. Oslo: Pax Forlag.

- Bourdieu, P. (1996b [1989]). *The State Nobility*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. (1996c). "The forms of Capital". I: Szeman, I. & T., Kaposy (eds.). *Cultural Theory: An Anthology*. Malden: Wiley-Blackwell.
- Bourdieu, P. (1995 [1979]). *Distinksjonen: En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax forlag.
- Bourdieu, P. (1990 [1980]). *The Logic of Practice*. Cambridge: Polity Press.
- Breivik, G. (1978). "To tradisjoner i norsk friluftsliv". I. *Friluftsliv fra Fridtjof Nansen til våre dager*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Brox, O. (1990). *Praktisk samfunnsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Burrage, M., K., Jarausach & H., Siegriest (1990). "An actor-based framework for the study of the professions". I: Burrage, M. & R., Torstendahl. (eds.). *Professions in theory and history*. London: Sage Publications.
- Collins, R. (1979). *The Credential Society: An historical sociology of education and stratification*. London: Academic Press.
- Dahl, L. (2009). *Makt og Avmakt: et blick på Norsk Fjellsportforums historie og interessespill*. Masteroppgave i kroppsøving, idrett og friluftsliv. Avdeling for allmennvitenskapelige fag. Høgskolen i Bø.
- Dahle, B. (1999). "Sikkerhet i norsk fl.tradisjon i lyset av "risk management" i internasjonal sammenheng". I: Bischoff, A. (red.). *Friluftsliv, sikkerhet og ansvar*. Rapport fra seminaret om Sikkerhet i utdanning og opplæring 2-4 november 1998. Høgskolen i Telemark og Norges Idrettshøgskole. Bø i Telemark.
- Dahle, R. (2008). "Profesjon og kjønn". I: Molander, A. & L.I., Terum (eds.). *Profesjonsstudier*. s. 216-232. Oslo: Universitetsforlaget.

Dalland, O. (2007). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2009). *Temaveiledning i risikoanalyse: for risikofylte forbrukstjenester*. Hentet 28.9.10 fra:

<http://www.dsb.no/Global/Publikasjoner/2007/Tema/temaveiledningrisikoanalyse.pdf>

Dæhlen, M. & L.G., Svensson (2008). "Profesjon, klasse og kjønn". I: Molander, A. & L.I., Terum (eds.). *Profesjonsstudier*. s. 119-129. Oslo: Universitetsforlaget.

Einang, O. (2009). *Hva er NORTIND? Og hva vil vi*. Hentet 20.9.10 fra:

http://www.nortind.no/index.php?option=com_content&view=article&id=125&Itemid=145

Engelstad, F. (1999). *Om makt: teori og kritikk*. Oslo: Ad notam Gyldendal.

Fauske, H. (2008). "Profesjonsforskningens faser og stridsspørsmål". I: Molander, A. & L.I., Terum (eds.). *Profesjonsstudier*. s. 29-53. Oslo: Universitetsforlaget.

Freidson, E. (2001). *Professionalism: The third logic*. Cambridge: Polity Press.

Freidson, E. (1988). *Professional Powers: A study of the Institutionalization of Formal Knowledge*. Chicago: The University of Chicago Press.

Frønes, I. & R., Brusdal (2000). *På sporet av den nye tid: Kulturelle varsler for en nær framtid*. Oslo: Fagbokforlaget.

Gass, M.A. (1999). "Accreditation and Certification: Question for an Advancing Profession". I: Miles, J.C & S., Priest (eds.). *Adventure Programming*. State College, Pennsylvania: Venture.

Giddens, A. (1997). *Modernitetens konsekvenser*. Oslo: Pax forlag.

Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.

- Giulianotti, R. (2005). *Sport: A critical sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Grimeland, G. (1999). "Standardisering av krav og kompetanse- erfaringer fra norsk fjellsport". I: Bischoff, A. (red.). *Friluftsliv, sikkerhet og ansvar*. Rapport fra seminaret om Sikkerhet i utdanning og opplæring 2-4 november 1998. Høgskolen i Telemark og Norges Idrettshøgskole. Bø i Telemark.
- Grimen, H. (2008). "Profesjon og profesjonsmoral". I: Molander, A. & L.I., Terum (eds.). *Profesjonsstudier*. s. 321-332. Oslo: Universitetsforlaget.
- Habberstad, M. (2010). *Stimulerer lokalt næringsliv*. Hentet 25.9.10 fra: <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article3485665.ece>
- Heggen, K. (2008). "Profesjon og identitet". I: Molander, A. & L.I., Terum (eds.). *Profesjonsstudier*. s. 321-332. Oslo: Universitetsforlaget.
- Horgen, A. (2009). "Profesjonskamp til fjells. Sikringstiltak på ville veier". I: *Kroppøving*. Nr.4: 2009. Landslaget for fysisk fostring i skolen.
- Hukkelås, M.H. (u.å.). ref. *Ola Einang, Norske Tindeveiledere*. E-brev fra DSB. Hentet 20.9.10 fra: <http://www.nortind.no/images/stories/Nortind/diverse-nyheter/svar-dsb.pdf>
- Jensen, P.S. & D., Wikstøl (2009). *Arrangøransvaret*. Hentet 28.9.10 fra: <http://www.fjellsportforum.no/files/Juridisk%20Betenkning/Arrangoransvaret.pdf>
- Kane, M.J. & R., Zink (2004). "Package adventure tours: markers in serious leisure careers". I: *Leisure Studies*. Vol. 23, Nr. 4, 329-345. October 2004.
- Kolderup, T.S. (2010a). *Turistforeningen ødelegger for lokalt næringsliv*. Hentet 1.6.10 fra: <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article3473017.ece>
- Kolderup, T.S. (2010b). *Levende fjell og bygder*. Hentet 1.6.2010 fra: <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article3492079.ece>

- Konsumentverket (2009). *Högre säkerhet på fjälltoppen*. Hentet 14.12.10 fra:
<http://www.konsumentverket.se/sakra-varor-tjanster/Sport-och-fritid/Hogre-sakerhet-pa-fjalltoppen/>
- Krohn-Devold, K. (2010). *DNT stimulerer lokalt næringsliv*. Hentet 25.9.10 fra:
http://www.turistforeningen.no/aust-agder/article.php?ar_id=21639&fo_id=15
- Larson, M.S. (1977). *The rise of professionalism: A sociological analysis*. Berkeley, California: University of California Press.
- Løvehaug, B.A. (1999). *Fjellvandring og Rafting: En beskrivelse og sammenlikning sett i lys av det moderne samfunn*. Hovedfagsoppgave. Institutt for samfunnsfag - Norges Idrettshøgskole. Oslo.
- MacDonald, K.M. (1995). *The sociology of the professions*. London: Sage Publications.
- Miljøverndepartementet (2009). *Lov om kontroll med produkter og forbrukertjenester*. Hentet 28.9.10 fra: <http://lovdata.no/all/hl-19760611-079.html>
- Miljøverndepartementet (2003). *Friluftsliv som grønn resept*. Hentet 28.9.10 fra:
http://www.regjeringen.no/n/dokumentarkiv/Regjeringa-Bondevik-II/md/Nyheter-og-pressemeldinger/2003/friluftsliv_som_gromn_resept.html?id=251162
- Miljøverndepartementet (2001). *Friluftsliv – Ein veg til høgare livskvalitet*. Stortingsmelding nr. 39 (2000-2001). Hentet 28.9.10 fra:
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/dok/regpubl/stmeld/20002001/stmeld-nr-39-2000-2001-.html?id=194963>
- Molander, A. & L.I., Terum (2008). “Profesjonsstudier – en introduksjon”. I: Molander, A. & L.I., Terum (eds.). *Profesjonsstudier*. s.13-27. Oslo: Universitetsforlaget.

Mytting, I. (1999a). "Sikkerhet i vinterfjellet: kan sikkerhet planlegges?". I: Bischoff, A. (red.). *Friluftsliv, sikkerhet og ansvar*. Rapport fra seminaret om Sikkerhet i utdanning og opplæring 2-4 november 1998. Høgskolen i Telemark og Norges Idrettshøgskole. Bø i Telemark.

Mytting, I. (1999b). "Juridiske perspektiver på ulykker i friluftsliv, sikkerhet og ansvar". I: Bischoff, A. (red.). *Friluftsliv, sikkerhet og ansvar*. Rapport fra seminaret om Sikkerhet i utdanning og opplæring 2-4 november 1998. Høgskolen i Telemark og Norges Idrettshøgskole. Bø i Telemark.

Mytting, I. & A., Bischoff (1999). *Friluftsliv: Grunnbok studieretning for idrettsfag*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag ASA.

Norges Friluftshøgskole (2007). *Norges Friluftshøgskole*. Hentet 15.11.10 fra: http://www.regionraadet.no/regionfiles/Hallingtinget/M%C3%B8teb%C3%B8ker/2007/NFH_brosjyre_kortversjonNY.pdf

Norges Idrettshøgskole (2011). *Nytt forum befester friluftsliv som fag*. Hentet 17.3.11 fra: http://www.nih.no/templates/page_9172.aspx

NOU 1994:3. "Profesjonalisering - formelle kvalifikasjonskrav til jobbene". I: *Ungdom, lønn og arbeidsledighet*. Oslo: Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet. Hentet 28.9.10 fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/dok/nouer/1994/nou-1994-3.html?id=139412>

Odden, A. (2008). *Hva skjer med norsk friluftsliv: En studie av utviklingstrekk i norsk friluftsliv 1970-2004*. Doktorgradsavhandling. Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Geografisk institutt. Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet.

Pedersen, K. (1999). "Det har bare vært naturlig": *Friluftsliv, kjønn og kulturelle brytninger*. Avhandling, dr.scient graden. Institutt for samfunnsfag. Norges idrettshøgskole.

Richardson, H. (1994). *Kraftanstrengelse og ensomhet: en analyse av det norske friluftslivets kulturelle konstruksjoner*. Hovedoppgave i etnologi. Institutt for kunsthistorie og kulturvitenskap. Universitetet i Bergen.

- Rones, N. (2009). "Friluftsliv og dannelse fra et makt- og kjønnsperspektiv". I: *Kroppsøving*. nr.5: 2009. Landslaget for fysisk fostring i skolen.
- Schilling, C. (1993). "The body and Physical Capital". I: Schilling, C (red.). *The Body and Social Theory*. London: Sage Publications, s 127-150.
- Seippel, Ø. (2002). "Frivillighet og profesjonalitet i norsk idrett: Visjoner, fakta og framtidsutsikter". I: Seippel, Ø. (red.). *Idrettens bevegelser*. Oslo: Novus.
- Seippel, Ø. (1998). "Risikosamfunnet – en teoretisk og empirisk kritikk". I: *Tidsskrift for samfunnsforskning*. Vol.39, 3:411-437.
- Siegriest, H. (1990). "Professionalization as a process". I: Burrage, M. & R., Torstendahl. (eds.). *Professions in theory and history*. London: Sage Publications.
- Singsaas, M. (2006). "Tindebestigersker og andre jøttekvinner: Klatring og kjønn i et historisk perspektiv". I: *Tidsskrift for kulturforskning*. 5(2006) Nr. 3. Hentet 16.11.2009 fra: <http://teora.hit.no/dspace/bitstream/2282/510/1/Artikkel.pdf>
- Singsaas, M. (2004). *Kvinner i natur og kvinners natur: Kvinner i friluftslivet 1860 – 1910*. Hovedfagsoppgave Idrett, fordypning friluftsliv. Høgskolen i Telemark, avd. Bø/Norges Idrettshøgskole. Hentet 16.11.2009 fra: <http://teora.hit.no/dspace/bitstream/2282/541/1/Hovedfag.pdf>
- Skille, E. (2006). *Idrett for alle: Enhetlig mangfold eller en tredie vei?* Hentet 7.9.10 fra: <http://www.idrottsforum.org/articles/skille/skille060329.html>
- Taylor, C. (1995). *Philosophical Arguments*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Tordsson, B. (2008). "Friluftslivets politisk-institusjonelle marginalisering". I: *Nytt norsk tidsskrift*. Årgang 25, nr.1.
- Tordsson, B. (2003a). *Å svare på naturens åpne tiltale*. Avhandling for Dr.scient graden. Oslo: Institutt for samfunnsfag, Norges Idrettshøgskole.

Tordsson, B. (2003b). "Hva er friluftslivet bra for? Legitimeringer for og verdier i friluftslivet i historisk perspektiv". Upublisert forelesningsnotat. I: Vold, T. (red.). *Friluftsliv, kultur og samfunn – 2 år Bachelor*. Oslo: Norges Idrettshøgskole.

Tronstad, S. (2009). *Lov om produktkontroll gjelder også frivillige*. Hentet 28.9.10 fra: http://www.fjellsportforum.no/article.php?ar_id=19513&fo_id=5722

Wacquant, L.J.D. (1996). "Foreword". I: Bourdieu, P. (1996b [1989]). *The State Nobility*. Cambridge: Polity Press.

Walsh, A. & R., Giulianotti (2007). *Ethics, money and sport*. Oxon: Routledge.

Weber, M. (1978). *Economy and the society: An outline on interpretive sociology*. Berkeley, California: University of California Press.

Woollven, R., P., Allison & P., Higgins (2007). "Perception and Reception: The introduction of Licensing of Adventure Activities in Great Britain". I: *Journal of Experiential Education*. 2007, Vol. 30, nr. 1. s. 1-20.

Vedlegg 1

Intervjuguide

Bakgrunn:

Kjønn, alder, bosted, utdanning, sertifisering, arbeid, erfaring, kunnskap.

Formell kompetanse

Hvorfor/hvorfor ikke valgt formell utdanning?
Skaffet deg noen fordeler i forhold til andre?
Kan dere ulike ting?
Utdanningens rolle i kompetansen som du sitter med?
Forbundene: i hvilken grad regulerer de aktivitetene?
Metoder; noen bedre enn andre?
Opplever krav om formell utdanning?
Oppfatter ting annerledes etter utdanning?
Hva gir den formelle kompetansen deg retter til?

Uformell kompetanse

Kompetanse hentet utenfor institusjoner
Erfaring med aktiviteter uten bevis?
Mindre eller flere rettigheter?
Nødvendig å være lokalkjent?
Bruk av skjønn i praksis; hva betyr det for dine aktiviteter?
Hva kan erfaring bedre enn utdanning eller sertifikater?
Taus kunnskap - ting man bare kan
Grener hvor erfaring er nok?
Personlighet- spiller en rolle?

Sikkerhet

Risiko påvirker valgene om formell/uformell kompetanse?
Offentlige krav: gjør det noe med feltet?
Påvirker disse kravene i valgene rundt formell/uformell kompetanse?
Sikkert nok?
Grener som er viktige å sikre?
Ulike profesjoner i friluftsliv?

Institusjoner

Hva gjør de?/deres rolle
Internopplæring etter stiger
Ideelle virksomheter mot kommersielle, ulike krav?
Kamp om markedet?
Felles kompetansebase/standard for feltet?
Krav om formell utdanning?
Regulering etter bestemte standarder?

Kjønn/alder

Betydning?

Vedlegg 2

Minnesarbeid

Hvorfor vil jeg skrive om dette?

Jeg er selv utdannet innen friluftsliv og er selv midt inne i prosessen med økende profesjonalisering av friluftsliv. Noen har utdanning og er mer knyttet til det teoretiske og begreplige delen av saken, mens andre har lært av erfaring. Dette kan også i større og mindre grad være av bevisst karakter. Min utdanning tok opp etiske og moralske forhold knyttet til veiledning, samtidig som det aldri ble sagt helt hvordan man skulle gjøre det. Det ble i større grad knyttet til hvordan hver enkelt valgte å løse ulike dilemma og situasjoner. Profesjonalisering ble i min utdanning lite omtalt som graden av utdanning eller kompetanse. Det var lite snakk om nivå på de ulike veilederne. Noen valgte å gå stigeløsningen, mens andre uttrykte i større grad en tilhørighet til pedagogikken.

Opplevelser og erfaringer

Jeg har arbeidet som veileder/instruktør /guide i flere ulike grupper. Både i regi av skolen og i regi av jobb. Hvordan man forholder seg til gruppen og hvilket nivå man har på veilederne er avhengig av hvilken ”jobb” vi skal gjøre. De mer krevende og tekniske aktivitetene som klatring blir i all hovedsak overlatt til de med ”papirer”. Det krever en form for sertifisering for å bli godkjent som ”god nok” her. I mitt tilfelle blir jeg derfor i større grad utelatt fra disse typer aktiviteter. Jeg er enig i vurderingen og anser de som har sertifikater som mer skikket i relativ forstand, og mer erfaren enn jeg er til de oppgavene. Hvilke oppgaver som blir sett på som krevende og tekniske er noe vagt. Foreløpig er min erfaring at det hovedsakelig klatring som krever dette, mens andre aktiviteter som padling og skikjøring fortsatt overlates til de som ikke har papirer, men erfaring. Dette er noe som ses ut til å utvikle seg i retning av mer sertifisering og mer krav til papirer. Både med tanke på sikkerhet og forsikringsskader, og standard metoder som anses som riktige.

En annen type erfaring for meg er hvilke oppgaver som blir overlatt til hvilket kjønn. Herunder er det guttene som i større grad stikker av med de mer krevende oppgavene, mens jentene får mer pedagogiske oppgaver. Hva som blir sett på som ”god nok” her er guttenes ofte mer tekniske erfaring kommer i forrang, selv om jenta kanskje er ”god nok”. Selvfølgelig innser jeg også at mange av de som blir ansett som dyktigere har en del mer erfaring enn meg, uavhengig av kjønn. Jeg tror erfaring spiller en stor rolle i hvordan man utøver profesjonelt skjønn. Jeg vil anta at de med erfaring lettere plukker fra et større repertoar enn de som har gjennomgått raske kurs eller utdanning. Jeg har følelsen av at utdanning skaffer deg en oversikt over muligheter og verktøy man kan ta i bruk, for deretter å skape seg erfaring etter utdanning. Alder spiller nok også inn på hvordan man blir oppfattet av andre. Både medarbeidere og ”kunder”. Jeg er for så vidt ingen ungjente, men er forholdsvis fersk i gamet sammenlignet med dem jeg arbeider sammen med. De har lengre fartstid og kjenner hverandre bedre. Samtidig har jeg til tider hatt opplevelsen av at jeg aldri blir helt på nivå. Likevel uttrykker de at jeg er ”en av gutta”.

Har til tider følt på at jeg ikke blir tatt alvorlig og derav måtte ta mer utdanning for å ha noe å slå i bordet med. Ved å gå en akademisk retning fjerner jeg meg fra det som plager meg på mange måter. I stedet for å ta sertifikater, kurs og konsentrere meg om mine egenferdigheter,

har jeg gått i motsatt retning. Fjerner meg mer fra praksissituasjonen. De fleste har ikke en mastergrad innenfor tema og jeg kan jo se at min metode er å få mer pondus på en arena jeg kan lykkes. Spørsmålet er for så vidt om dette gir meg ”pondus” i de andres øyer. Jeg har en følelse av at det er ferdigheter som gjelder, teori er underlagt dette. Friluftsliv blir slik sett et felt hvor praksis veier tyngst og teori minst.